Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 17 февраль, 1977 шу. • № 21 (5686). Мах 2 кап.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи облсовпрофеи

ЯХЬЕ КОТБАЬННАРАШТА СОВГIАТАШ ДЕННАД

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советон облсовпрофон тIаийцаб къахьегамхой депутатий юртийн поселковин Советий республикански социалистически яхьа итогех бола соцам. Цу тIа белгалдоаккх, къахьегамхой депутатий районнийн городскойн Советаша, паччахьалкхен учрежденей болхлой профсоюза районнийн городской комитеташа къахьегамхой депутатий юртийн поселковин Советий социалистически яхьа кулгалделга дикка тоадаьлга, юрта боахамийн социально-культурнийн гIирсаш хьалдеча, къахьегамхошта коммунистически кхетам луча царна дукхагIа новкъостал делга.

Юртийн поселковин Советаша, цар исполнительнийн комитеташа общественнийн организацешца цхьана цхьабола болх баьб колхозаша, совхозаша, кхыча предприятешен организацешен доккхий толамаш дахар духьа социалистически яхь йоаржаеш.

Халкъа боахама планаши социалистически декхараши кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбоахача юртийн поселковен Советий лоархIам лакхбеннаб.

Дукххача юртийн поселковин Советаша тоабаьб колхозаштеи совхозаштеи юртбоахама производство дегIайоалаеча, производственно-финансови планаш кхоачашъеча, къахьегама овсарле лакхъечеи дисциплина чIоагIъечеи, Совета доазон тIа социалистически законаш кхоачашдара тIехьа тIахьожам лоаттабеча новкъостал дара болх.

Юртийн поселковин Советий сессешка, цар исполкомий заседанешка хан-ханнахьа дувц юртбоахама производство дегIаярца, планаши социалистически декхараши кхоачашдарца, торговли, бахача наха ду жилищно-коммунальнийн бытовойн гIулакхаш тоадарца дувзаденна а, хIаьта иштта культура, унахцIено лорaяра, просвещене учрежденей балхах дола дешаш.

1976 шера республике дукхагIа хиннай юртийн поселковин Советий Ерригроссийски а республикански а социалистически яхьа хьалаш кхоачашдеш йола юртийн поселковин Советаш. Цу дерригне а дикка гIо дир республика колхозашеи совхозашеи планаши социалистически декхараши кхоачашделга Iалашдара.

1976 шера эггара дикагIа толамаш даьхад Шелковской района къахьегамхой депутатий Червленски станичнийн Совето (исполкома председатель К. А. Мартыченко, исполкома секретарь В. Т. Ольская), Ачхой-Мартановски района къахьегамхой депутатий Ореховски юрта Совето (исполкома председатель И. М. Ибрагимов, исполкома секретарь С. Х. Шовхалова), Гудермесски района къахьегамхой депутатий Новогрозненски поселковн Совето (исполкома председатель Ю. М. Сидельников, исполкома секретарь З. Чахаева), Грозненски района къахьегамхой депутатий Пригородненски юрта Совето (исполкома председатель Л. А. Арабиева, исполкома секретарь М. М. Алиев).

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советон облсовпрофон баьча соцамагIа къахьегамхой депутатий юртийн поселковин Советашта юкъе яьржача республикански яхье котъяьннараш лаьрхIай:

Ачхой-Мартановски района къахьегамхой депутатий Ореховски юрта Совет, цунна хьожаяьй НГIАССР Министрий Советеи облсовпрофеи карара кара тела ЦIе байракхи 800 сом премии;

Гудермесски района къахьегамхой депутатий Новогрозненски поселковн Совет, цунна хьожаяьй 900 сом преми;

Грозненски района къахьегамхой депутатий Пригородненски юрта Совет, цунна хьожаяьй 600 сом преми.

Цунца цхьана соцам тIа белгалдоаккх, юртийн поселковин Советашта юкъе социалистически яхь йоаржаеча къахьегамхой депутатий дукххача районнийн городскойн Советий исполкомаша, паччахьалкхен учрежденей болхлой профсоюза райкомашеи горкомашеи формализм лелаяьлга, цар болх цIенхаштта тоабара доагтIаш дола новкъостал ца даьлга. Цу даькъе къаьстта дукха кхоачамбоацараш да къахьегамхой депутатий Урус-Мартановски, Шалински, Советски, Ножай-Юртовски, Наьсарен районнийн, МагIалбика городской Совета исполкомий балха юкъе. Цу районашкарча цхьанна а юрта е поселковн Совето кхоачашъьяц Ерригроссийски республикански социалистически яхьа условеш.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара даха ма-доагтIара накъадахар духьа, паччахьалкхенга дукхагIа ялат, дулх, шура, лаьттанцарен хьайбашкарен йоаха кхыйола продукташ йоххар духьа, бахача наха дикагIа гIулакх дар, культура, унахцIено лорaяра, просвещене учрежденей болх тоабар духьа, общественнийн порядоки социалистически доалахьеи лораяр духьа юртийн поселковин Советашта юкъе 1977 шера кхы а шерагIа яхь йоаржаяра тIахьех соцамо.

Октябра 60 шу дизара накъадолхаш

Лаьттанга сатувсаш...

Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза мехмастерске болхлошеи механизаторашеи чIоагIа къахьег кхачкара бIаьстан балхаш дIададоладара эша еррига техника сиха а дика а тояь яккха гIерташ. Гуйран-Iан замалахь планагIа тайп-тайпарча маркех йола 65 трактор тоае езаш бар уж. Царех копагIъяраш кийчон мугIаре латт, тахан а тIехь балхаш дIададоладе араяха мара ца езаш.

Трактораш тоаеча хьинаре къахьегаш ба механически мастерске болхлой: токарь Рамазанов Зяудин, аьшкапхьар Зурабов Асхьаб, слесарь Шеванов Михаил, мастер-наладчик Тимурзиев Салман, слесарь-электрик Олигов Мувса, слесарь-инструментальщик Кодзоев Зяудин, кхыбараш. Цхьаккха ди чакхдалийтац цар шоай ден балха нормаш 140 — 160 процент кхоачаш ца еш.

Совхоза механически мастерске болхлошта нийсса къахьегаш ба техника тоае отделенешкара баьхка механизатораш а. Хамхоев Iаддал-Хьамида, Гаракаев Ахьмада, кхычар а ала хIама доацаш дика тоаю трактораш.

Трактораш санна мугIарагIа дIаоттащ латт тояь яьнна культиватораш, сеялкаш, макхаш, тIехьатоссен тIехьабувзен кхыбола гIирс.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна къахьегама вахте эттача совхоза ремонтникаша а механизатораша а дош деннад Советски Эскарен Тlема Форда-Флотеи деза Ди — 23 февраль хьатIакхоачача деношка еррига трактораш, юртбоахама инвентарь гота балхашта кийча хилийта, аьнна.

М. РАШИДОВ.

СУРТА ТIА: «40 лет Октября» совхоза механически мастерске токарь Рамазанов Зяудин.

И. ПЛИЕВА сурт.

МЕХАНИЗАТОРАШ ДЕШАШ БА

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхозе керда механизатораш кийчбара вIашагIъехка курсаш болх беш йола кхо шу да. Цу юкъа цига кийчбаьча механизаторех дукха хIама ца эшаш 40 процент совхозе болх беш ба.

Курсашта кулгалдеш ва механизаце цеха начальник Цехаев Кюри. Цунца цхьана болх беш ба йоккха балхеи вахареи опыт йола специалисташ. Уж ба: Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаю Цухаев Хас-Мохьмад, Дандаев Саламу, Бачаев Ваха, Турпалов Лечи.

Укх шера ткъо саг ва курсашка дешаш. Дика вIаштIехьбаьккхаб уж Iомабара болх. Сийрдача, паргIатача классе дийнахьа ялх сахьата деш цар. Хержа професси караерзае дикка новкъостал ду дешархошта хьокхама пособеша. Тракторий, комбайний, кхыча машиний, тIехьатоссача инвентара эггара чоалханегIа йола системаш хьахьокхаш я уж пособеш.

Практически занятеш Х.-М. Цухаева кулгалдеча цхьоалагIча мехотряде чакхйоах дешархоша. Укхаза я юрта боахама моллагIча тайпа техника. ХIаьта керттера дар да из еррига а эше тахан а кхай тIа болх бе араяккха кийча хилар.

Х. МАГОМЕТОВ.

СОАХКАРЧУЛ ДУКХАГIА

Боккха хьайбай боахам ба Шалински района «Автуринский» совхоза. Района паччахьалкхенна шера дIалуча шурех 30 процент цу совхозо дIалу.

Доккхий социалистически декхараш тIаийцад автуринцаша иттлагIча пятилетка укх шоллагIча шера. Цар дош деннад паччахьалкхенга дулхи шурей йоккхара шера план Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача дийнахьа кхоачаш а еш. январь бутт тIакхачалехьа паччахьалкхенга кхы а 300 тонн шурей 90 тонн дулхи дохка.

Шоаш лаьрхIар толамца кхоачашдар духьа шерра социалистически яхь йоаржаяь, хьайбай продукци алсамъяккха йиш хулийтача торонех ма-могга дукхагIа пайда эпа гIерташ къахьегаш ба ер шу доладеннача денз совхоза фермай болхлой. Хьега къа зехьа довц. Соахкарчул дукхагIа я совхозе йоаккха, хIаьта паччахьалкхенга йохка шура. Иштта. дIадахача, шера февраль бетта хIара дийнахьа паччахьалкхенга 32 центнер шура йоххаш хиннаяле хIанз — 47 центнер йохк. ХIаьта укх шера 15 февраль тIакхоачаш совхоза къахьегамхоша ехка шура соахка из ди тIакхоачаш ехка хинначул 48 тонн дукхагIа хилар.

Уж толамаш даха карагIдоалийт хьайбаш лeладераша цхьа барт, цхьоагIо йолаш къахьегаро, цар балха хьалаш вIаштIехьдахара совхоза кулгалхоша хадданза йоакхо еш хиларо. ХIаьта шоай балха нормаш дикка тIехкхоачаш а еш совхоза хьайбаш лeладераштa юкъе къаьстта дика къахьег доаркаша Иблуева Зинас, Хизриева Iайшета, Худигова Марусяс, Дашиева Нахапус, бежа Iуша Шахгиреев Шамсудина, Исаев Хьумида, кхычар.

М. ДЖАБРАИЛОВ.

КЕРДАЧА ХЬИСАПАГIА

Толамца чакхдоах гурахьа дийнача ялата подкормка яра балхаш Грозненски района «Атагинский» совхоза кхаш лeладераша. Дерриге а 2400 гектара тIа дIадийнадар гурахьа ялат. Цунах хIанзле 2000 гектар совгIа долчов минеральни удобренешца подкормка яьй, керлача хьисапагIа.

Удобренеш тоссача кхаь сеялкаца ю подкормка. Уж рационализатораша вIаштIехьъяьхай хIара гектара тIа юкъера лаьрхIача цхьаьца центнер кхоачийташ минеральни удобренеш тоссаргйолаш.

— Хьалха самолетаца йора оаха подкормка, хIаьта хIанз — сеялкашца. Цу агрегаташца болх беш дукхагIа ха йоайой а тIеххьара хьахула пайда боккхагIа хургба. ХIана аьлча, сеялкашца подкормка еш хIара гектара тIа эшача боарамагIа удобренеш кхачийта йиш хул. хIаьта самолетаца — вIаштIехьдалац, — йоах совхоза керттерча агронома А. И. Калинкина.

Минеральни удобренеш тоссаш къаьстта дика болх бу коммунисташа Вазаев Аднана, Исламгериев Хьамзата, цар къонача новкъосто Тасуев Рамзана.

БIаьсти дIаювргйолча культураштa хьакъостадаь лаьтта органически удобренешца хьаьндеш кхо отряд я. Цига хьинаре болх бу Социалистически Къахьегама Турпала Гайтамиров Ширванен цунца яхь лелаеш волча Вагапов Байкен кулгалдеча отрядаша.

Л. РУДСКИЙ.

ТОЛАМАША ДОГ ГIОЗДОАХ

«Кавказ» яха Шалински коа тIара оалхазараш лeладу фабрика вай республике йоккхагIчарех цаI я. Ши шу да цо болх бу. Укх шера ший проектни мощностага дIакхоачаргья из — ши бIаьзза бIаь яхка котам хургья укхаза.

Дика толам боаккхаш чакхдаьккхад дIадаха шу котамаш лелаераша. Паччахьалкхенга фуаш дохкара план 134 процент, дулха котамаш дIачуялара план 306 процент кхоачашйир ферма коллективо.

Къахьегаш иззал боккха толам баккхарах КПСС райкома бюроси райисполкомои цхьана решени йир цун коллектив района сийлен Доска тIа яккха.

Балха дика кайоалаш къахьег коа тIара оалхазараш лeладераша укх шера а. Юрта боахам айбарах дола КПСС ЦК Письмо дийшачул тIехьагIа фабрика коллективо лакхара социалистически декхараш тIаийцад — укх шера план Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача дийнахьа кхоачашъе.

Паччахьалкхенга 190 тонн котама дулхи 21 миллион диетически фуъи дохка лаьрхIад котамаш лелаераша.

— Тха птицефабрика, — дувц директора заместитела керттерча зоотехника Хусаинов Iайнди Махмаевича,—1-ча категоре предприяти я. Механизацехи автоматизацехи пайда а эцаш промышленни ларда тIа даьккхад укхаза фуаши котама дулхи доаккхилга. Коа тIара оалхазараш лeладечун - оператора балха хьалаш эргаш дац заводе болх беш волча слесара, токара балха хьалел.

Укх шера проектни мощностага кхаьча ца Iеш фуна лаьрхIа котамаш къоастаяь а даргда тхо. Цо тхона торо лургья Ставропольски краера инкубаторски фуаш ца ийде. Котамаш чуйолча цIеношка Iалама хьалашка кхоачаш дола хьалаш вIаштIехьдаьхад. Микроклимати дизза белкови доакъар кийчдарои торо лу коа тIара оалхазараш лeладеча дика толам баккха.

Птицефабрика балха юкъе белгалде доагIаш цхьа лоархIаме хIама да: дика вIаштIехьъяьккхай укхаза социалистически яхь. Коллективашта юкъе хьалхле лелаю Идигов Саид, Масаев Ваха керте латтача промышленни цехаша. Дукха ха йоацаш Ленинградски Костромскойи юртбоахама институташ яьха цIабаьхкаб уж.

Социалистически яхье хьалхле лелаю коа тIара оалхазараш лeладераша - оператораша Хамдулаев гIара Аминатеи ПаьтIаматеи, Салмаева Шаймане, слесараша-оператораша Вачалов Муеас, Амлиев Салауде, Тучаев Рамзана, иштта кхыбараша. Уж берригаш а нийслагIча пятилеткаи дIадахача шереи къахьегама ударникаш бар.

Цехашка чуваьлча цIенеи паргIатеи я. ТIагIертта къовсам лоаттабу фабрика общественни активо халкъа рузкъанна тIакхувда гIертача, кулга цIена боацача нахаца. Цу хьакъехьа дукха хIама карагIдаьннад Хадиев Усам керте латтача халкъа тIахьожамхоштеи комсомолкас Туркаева Зинас кулгалдеча «Крокодил» яхача сатирически журнала редколлегенеи.

«Кавказ» яхача Шалински птицефабрика коллектив социалистически яхье яьннай Староюртовски птицефабрикаца. Цу яхьо тешам болийт шин предприяте коллективаша шоаш тIаийца декхараш сийленца кхоачашдергхиларах.

А. МАЛАКОВ.

Шерра йоаржаяьй яхь

«Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизарах» бола КПСС ЦК соцам уйла тIаяхийта Iомабеши къоабалбеши я коммунистически къахьегама предприяти яха цIи лелаеча Грозненски вагонни депо еррига коллектив. Сийлахь цIейна накъаболхаш шоай коллектива берригa къахьегамхой КПСС XXV съезда исторически решенешца ювзаеннача иттлагIча пятилетка план толамца кхоачашъяра тIаберзабара боккха болх беш я партийни, профсоюзни, комсомольски организацеши боахама кулгалхойи.

Митинг а яь къахьегамхошта дIабовзийтар «Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизарах» бола КПСС ЦК соцам. Укхаза дезача цIейца дувзаденна керда социалистически декхараш шийна хьалхашка оттадарах йола резолюци тIаийцар коллективо. Цу гIулакха йола организационни агитационно-пропагандистски мероприятеш кийчйир партбюрос (секретарь Д. М. Мадагов). Коллектива берригача доакъашхошта «Октябра 60 шу дизарах» бола КПСС ЦК соцам бокъонца дIабовзийтара де дезараш довзийтар лектораштa, политинформатораштa, пропагандисташтa, агитаторашта.

Лекцеш, докладаш, беседаш еш ерригача цехашка, сменашка, бригадашка чакхбаьннаб депо начальник М. И Радвин, партбюро секретарь Д. М. Мадагов, идеологена вола секретара заместитель нов. Саркисян, инженераш нй Гусакова Даурова, «Знание» яхача общества юкхьанцарча организаце секретарь нов. Тершковский, кхыбараш.

Сийлахьча юбилейна къахьегама толамашца накъабахара шоай новкъостий тIахьехаш къамаьлаш дир технически ремонта цеха мастера нов. Резванова, чархий цеха токара Скворцева. автоконтрольни пункта бригадира Шергородскаяс, кхы дукххачар а. Керттерча хьоккамий 1977 шера план 7 ноябре кхоачашъяра дола керда социалистически декхараш тIаийцар цар.

Производства планаш цахаддаш кхоачашъеш хьайоагIа депо коллектив. Организаторски идейно-политически балхаш нийса леладарах да из. «ХIара балха денна — дикала Знак» яха Грозненски химически завода коллектива болам сиха хьал а лаьца къахьега болабелар вагонни депо болхлой. Дукха ха ялале ходелар цун беркат.

Социалистически яхье хьалха латт мастер нов. Житкова доал ду автоконтрольни пункт — групарторг нов. Филипов. Укхаза болх беш ва 28 саг. Къахьегамеи технологически дисциплина телха ца еш болх бара дола социалистически декхараш тIаийцар цар. Производстве хьалха латтараштa юкъера белгалваккха мегаргволаш ва йиъ балха говзал караерзаяь деповски ремонта слесарь коммунист Паничкин, текущи ремонта слесарь нов. Осипови электросварщик коммунист Шульгаи, кхыбараш. Производственни планаш кхоачашъяра вагонашта ремонт яра а уж мехкдаьтта продукташ чуйоттаргйолаш кийчъяра а дукха балхаш даьд цар.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна йоаржаяьча социалистически яхьа хьакъехьара материалаш я пенгазета тIа, хьокхама агитацешка, радиогазета тIа.

Вагонни депо коллективана массехказа еннай машиннаькъа Министерстваи. Ленина орден лелаеча Къилбаседа-Кавказски машиннаькъа управленеи карара кара теля ЦIе байракхаш. Иштта дуккхаза цунна еннай КПСС Грозненски горкомеи горисполкомеи Сийлен грамоташ. ХIаьта республикански Сийлен доска тIа а яьккхай вагонни депо коллектив.

Л. ЕВЛОЕВА, КПСС Октябрьски райкома инструктор.

ТРАНСПОРТНИКИЙ ДОШ

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна къахьегама вахте эттача Москва, Ленинграда хьалха латтача коллективай болам хьаллаьцаб «Грознефть» объединене автомобилисташа. Дика кайоал цар укх шера. Бурувдеттараштa, мехкдаьттахоштa, объединене гIишлошъераштa эшаш бола мухь ма-хулла сихагIа тIабара къовсам, лоаттабу пятилетка шоллагIча шера план ханал хьалха кхоачашъе дош деннача водителаша. ДIадахача шера дIа-хьа бихьачул 11 процент дукхагIа эшача мухь дIакхоачабе дош деннад цар.

А. ТИЩЕНКО.

БIубенна къахьегаш ба

«Производства эффективности балха дикали лакхъяра, иттлагIча пятилетка заданеш толаме кхоачашъяра Ерригсоюзни социалистически яхь йоаржаярах» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК соцама жоп а луш социалистически яхь кхы а шерагIа йоаржаяь къахьегаш ба «Старогрознефть» НГДУ мехкдаьттахой. Шоай торонашка а хьежа керда доккхий декхараш тIаийцад цар. «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа социалистически яхь а йоаржаяь къахьегаро торо хулийт царга дукхагIа мехкдаьтта даккха, къахьегама овсарле лакхъе производственни дисциплиней экономе режими чIоагIа лелае.

Эффективности дикали уж шин дош вай мехка санна, девиз а хиина дIаэттад цу управлене коллектива балха тIа Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша дукхагIа терко ю мехкдаьттахошта юкъе яьржача яхьа, цун итогаш еча юкъе кхувл керда формаш, методаш.

БIубенна къахьег мехкдаьттахоша иттлагIча пятилетка шоллагIча шера план сийленца кхоачашъяра. Укх шера хьалхарча бетта планал совгIа 1800 тонн коача доагор даьккхад цар. ХIаьта доккхий толамаш даьха чакхдаьккхар цар дIадаха шу а. Мехкдаьтта даккхара шера план ханал хьалха, 23 декабре кхоачашйир. Шера планал совгIа даьккхар бIаь эзар гаргга тонн «Iаьржа дошув». Цу юкъа планал совгIа маьхала яьккха товарни продукци 570 эзар сома маьха я. Цунга хьежжа лакха да технико-экономически хьокхамаш а. Планал совгIа шиъ-ах эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхояьй. ДIадахача шера вIашта массехк кварталс Ерригсоюзни социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай цу управлене коллективо.

Iилман-технически прогресс дегIакхувлара керттерча факторех цаI я тIа-тIа дукхагIа изобретателаши рационализатораши творчески балхаш дар. Дукха ха яьккхар цу управлене промысловикаша кIеж еттача мелови скважинашкара резервуарни паркашка йолхача линешкара мехкдаьттах тайп-тайпара тухаш увш хиларо мехкдаьттана транспортировка яран из лаьттан тIоанашкара хьаувзарап новкъарло еш.

Дукха къахьийгар управлене специалисташа из кхоачамбоацар дIадаккхара. Царна корайир маьхера решени. Сепараторни оалача установкашка мехкдаьттана дегидраци е, вешта аьлча, мехкдаьттах доалла хий лакха давлени а лоаттаеш хьакъоастаде болабелар уж. Цу тайпарча рационализатораша еннача предложене торо хилийтар промысловикаша дIалуш дола мехкдаьтта хий дIадаьккха цIенеи дикси хилийта.

Иштта кердадараш юкъе кхухьаш управлене барттайнача коллективо ший болх кхетамца вIаштIехьбоаккхача керттера теркам тIаухийт мехкдаьттеи гази гульяра йола системаш эргайоахаш тоаяра, тIоанашкарча хина утилизаци яра, керда техника балха юкъекхахьара санна дола дешаш къоастадара. Цу управлене хIанз доаккхаш долча дерригача мехкдаьттах кховзткъе итт процентал дукхагIа дар тIоанашка давлени лоаттаечеи шезлагIа пайда ийбе йолаьчеи скважинашкара доаккхаш да.

«ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа къахьега болабелча денз скважинай къаьнарча фондагара дикагIа пайда ийбу мехкдаьттахоша.

— ДIадахача шера управлене чакхъяьхача 130 геологотехнически мероприятеша торо елар кхы а ши бIаь эзар гаргга тонн коача доагор даккха.

Старогрозненцаш массаза а хиинаб мехка мехкдаьтта промышленносте кердадар, толашагIдар юкъекхувлача хьалхарча мугIарашка. Царех дар цар юкъе доаладаь БоргIане мехкдаьтта доккхачара скважинай забойшта гонахьарча зонашта мехкдаьтта кислотни обработка яр. Цо шозза, кхозза алсамдаьккхар мехкдаьтта. Царех дар конденсат хьакъоастаяра шийлача установкашца попутни газ чакхъяьккхар. Цо торо хилийтар кхы тIа а углеводородий коача фракцеш хьежае. Царех дар мехкдаьтта цIендаь газах хьакъоастаде торо енна трапни установкашка къаеннача трапашта меттел гидроциклонаш юкъекхахьар. Дукха да уж цар балха юкъехийла кердадараш.

Из дерригa а управлене беррига мехкдаьттахоша, дерригача службашеи цехашеи цхьа барт болаши хьинареи къахьегарах хьадаьнна беркат да. МоллагIча толама ларде уллар наьха къахьегам, царна шоай болх безаш хилар. коллектива сий шоай дар санна лакха лоаттаде уж гIерташ хилар долга хоьш да. ХIаьта «Старогрознефть» НГДУ вай мехка къаьнагIа йолча мехкдаьтта доахача предприятеех цаI я. ДIадахача шера октябре 83 шу дизад цун хьалхарча скважино мехкдаьтта делча денз. Шийяннача ханага хьежжа дукха а йIаьхий а традицеш йолаш я из. Царех цаI я мехкдаьттахой «Сий дола ветеран» яха цIи.

Духхьал нийслагIча пятилетка шерашка из сий дола цIи хьожаяьй 33 сага. Царца бар бовзаш бола ветеранаш Керимов, Музыкин, Зинеев, Ибрагимов, иштта кхыбараш. ХIаьта, «Сий дола ветеран» яха цIи хьожаярах дола тешал дIалу цIеҭш долча деношка е лаьрххIа цу гIулакха гулъяьча собранешка.

Цига дипломаца цхьана ветерана лу Сийлен грамота, мах бола совгIат. Мехкдаьттахой хьинар кхы а айдаьд Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизара даькъе болча КПСС Центральни Комитета соцамо.

Цу денна сийленца накъабахара тIагIертта къовсам лоаттабеш ба беррига мехкдаьттхой.

Къаьстта дика къахьегаш социалистически яхье хьалхалатташи я инженер-технолог Полупанов Владимир Петрович керте латтача пхелагIча звено коллектив, мехкдаьттахой Дабуев Сайпа, Свинцев Ларион, Сулимов Иван Иванович, иштта кхыбараш.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийленца накъабахара яхье баьннача «Старогрознефть» НГДУ мехкдаьттахоша лаьрхIад укх шера планал совгIа 26800 тонн мехкдаьтта даккха. Шеко яц уж декхараш цар толамца кхоачашдергхиларах.

О. ШАДИЕВ.

РСФСР РАЙОНИЙ (ГОРОДИЙ) ХАЛКЪА СУДИЙ ХАЛКЪА ЗАСЕДАТЕЛАШ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ГIОЛЛА ХАРЖАРАХ БОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА ХОАМ

1976 шера 12 ноябрерча «РСФСР районий (городий) халкъа судий халкъа заседателаш харжара хьакъехьарча» РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указаген 1976 шера 1 декабрерча «РСФСР районий (городий) халкъа судий халкъа заседателаш Нохч-ГIалгIай АССР гIолла харжара хана хьакъехьарча «Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаген хьежжа республика территоре тIа 1977 шера 15 январе денз 15 феврале кхаччалца йолча хана РСФСР районий (городий) халкъа судий халкъа заседателаш хержаб.

Болхлой. колхозхой. гIулакхерча наьха юкъарча собранешка, хIаьта иштта нах бахача моттигашка яьча харжархой собранешка хержав РСФСР районийн городийн халкъа судий 2850 халкъа заседатель.

Хержача халкъа заседателех болхлойи колхозхойи 52,4 процент ба, кхалнах — 52,3 процент, КПСС членаши, членалла кандидаташи — 44,4 процент. Берригача халкъа заседателех 37,1 процент бараш эггара хьалха хержа ба.

Халкъа заседателаш-хоржилга дика вIаштIехьдаьккха а дизза РСФСР Конституцега, Нохч-ГIалгIай АССР Конституцега, РСФСР судоустройствах долча Законага, РСФСР районий (городий) халкъа судий халкъа заседателаш харжарах йолча Положенега хьежжа а чакхдаьккхад.

ПРОЕКТ

ССР СОЮЗЕИ СОЮЗНИ РЕСПУБЛИКАЙИ ХЬУН ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЛАРДАШ

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъяларах хьунашта, вай мехка кхыйолча а Iалама ганзашта санна, национализаци йир, хIаьта уж дерригача халкъа доалахьа а йийрзар. 1918 шера 27 (14) мае арадаьннача «Хьунех долча» Ерригароссийски Центральни Исполнительни Комитета Декрето белгалйир хьунех дерригача халкъа хьаштий духьа пайда эцара, хьун боахам социалистически хьисапе вIаштIехьбаккхара керттера принципаш.

Хьун хьакъехьа гIулакхаш леладеча ларде улл СССР-е хьунаш паччахьалкхен доалахьа хилар, е вешта аьлча, хьунах пайда эцара, юхаметтаоттаяра, лораяра даькъе общественни гIулакхаш леладелга, хIаьта из ба хьун боахам пайданегIча тайпара лелабара бола керттера тешам.

Экономика дегIайоалаеча, гонахье тоаеча, дерригача халкъа вахара-хьал тоадеча СССР-е боккха лоархIам болаш я хьунаш. Хьунца а кхыйолча хьун продукцеца а мехка хьашташ Iалашдара хьаст ба из, цар дикагIча оагIорахьа влияни ю климат а IодоагIача хиний гидрологически режим а тоаяра, лаьтта михен хиеце эрози хилийтац, хIаьта кхыдола пайдане кIамаш ду. Хьунех тIа-тIа дукхагIа пайда эц унахцIено лораеча, бахача наьха культурнии эстетически хьашташ кхоачашдеча.

Хьунаш дукхача тайпара лоархIам болаш хилар, уж йIаьхача хана хьалхее езаш хилар бахьан долаш хьуна ганзех дикагIча тайпара пайда эцар, уж лораяр, дегIакхувлар дерригача паччахьалкхенна лоархIам болаш доле декхар санна лархIанза даргдоацаш да.

ХIанзарча а тIайоагIача а ноахалий хьаштий духьа, вай Даьхен Iалама ганзех дIадала йиш йоаца лоархIаме дакъа санна хьуна кхомбара а дас санна гIулакх леладара а бехктокхамеча уйланца советски наха кхетам балара, хьунех Iилман ларда тIа, комплексни тайпара пайда эцара, уж планагIа юхаметтаоттаяра а эффективно лораяра а хьинарегIча тайпара новкъостал де дезаш я советски хьун законодательство.

I ДАКЪА

Юкъара положенеш

СТАТЬЯ 1. Советски хьун законодательства декхараш.

Советски хьун законодательства декхараш сенах латт аьлча, уж латт халкъа боахамен бахача наьхен хьашташ хьунца, хьуна кхыча продукцеца Iалашдар духьа хьунех пайданегIча тайпара пайда эцарах, лораярах, юха дIаерахи продуктивность лакхъярахи, хьунех йоахка хий лорадара, защитин, климат вIаштIехьдаккхара, санитарно-гигиенически унахцIенон аьттув болаш йола, кхыйола а пайдане хIамаш чIоагIъярах, хIаьта иштта предприятей, организацей, учрежденей гражданийн бокъонаш лораярах, хьун гIулакхий дакъера законность чIоагIъярах.

СТАТЬЯ 2. ССР Союзен союзни республикайн хьун законодательство

СССР-е хьунцара гIулакхаш лертIадоах укх Лардащец царга хьежжа арайоахача ССР Союза хьун законодательства кхыча акташцен, хьун кодексашцен союзни республикай хьун законодательства кхыча акташцен.

СТАТЬЯ 3. СССР-е хьунашта йола паччахьалкхен доалахье

СССР Конституцега хьежжа Советски Социалистически Республикай Союзе хьунаш паччахьалкхен доалахьа я, е вешта аьлча, уж дерригача халкъа доалахьа я.

Хьунаш СССР-е юкъарчал довццаш паччахьалкхен доалахьа я. хIаьта уж лелае мара дIалуш а яц. Гуччахьа е къайлагIа хьунашта йола паччахьалкхен доалахье телхаеш дола гIулакхаш леладе йиш йолаш дац.

СТАТЬЯ 4. ЦаI йола паччахьалкхен хьун фонд

ЦаI йола паччахьалкхен хьун фонд латт:

1) паччахьалкхен лоархIам болча хьунех;

2) колхозий хьунех.

Паччахьалкхен хьун фонда лаьтташ лоархI хьу тIайолча лаьттаех, хIаьта иштта хьу тIайоацарех а, бакъда хьун боахама эшашдарех. Паччахьалкхен хьун фонда лаьтташ кхыча категореех долча лаьттаех къоастадеш дола доазонаш белгалду лесоустройстве а землеустройстве а оттаяьча порядкагIа.

СТАТЬЯ 5. Паччахьалкхен хьун фонда юкъе чуйоагIаш йоаца хьун-кIотаргаш

Паччахьалкхен хьун фондана юкъеягIац:

гаьнаш а гаьний группаш а, хIаьта иштта юртбоахама лаьтташ тIа ягIа хьун-кIотаргаш;

машиннаькъашта, автомобильни наькъашта, каналашта гонахьа дIаегIа гаьнаш;

гаьнаши гаьний группаши, городашкен нах бахача кхыча пункташкен городской хьунаш тIайоацача дIаегIа гаьнаш;

шоай бешамашка, дачнии сомийн участкашка дIаегIа гаьнаши гаьний группаши.

Лакхе йийца хIамаш дIайоагIилга, царна гIулакх делга, царех пайда эцилга кхоачашду ССР Союзен союзни республикайн законодательстваша оттаяьча порядкагIа.

СТАТЬЯ 6. Хьунцара гIулакхаш лертIадоахача даькъера ССР Союза компетенци

Хьунцара гIулакхаш лертIадоахача даькъе ССР Союза кара да:

1) СССР Конституцега хьежжа ССР Союза полномочеш кхоачашъяра эшача боарамашка хьежжа цаI йолча паччахьалкхен хьун фонда доал делга;

2) хьунех пайда эцара, уж юха дIаера, цар продуктивность лакхъяра, уж лораяра керттера положенеш (правилаш, нормаш) увттаелга;

3) СССР-е хьакха езача хьун фонда боарам оттабелга, из дIа-юха екъилга а хьакхалехна дIахецилга а;

4) Мехка хьун боахама керттера лостамаши дегIаахара перспективни планаши увттаелга, хьун ресурсаех хьуна пайданеча Iалама хIамаехи пайда эцилга;

5) хьунех дикагIча тайпара пайда эцара, уж юха дIаера, цар продуктивность лакхъяра, хIаьта уж лораяра даькъе юкъарсоюзни мероприятеш увттаелга;

6) хьунаш йоагI-йоагIача группаех лархIара а, хIаьта уж цхьан группера вокх группе яхара а порядок увттаелга;

7) ССР Союза цхьатарра йола лесоустройства, хьунашта учет яра, паччахьалкхен хьун кадастр леладара системаш увттаелга;

8) хьунашкарча хьалага хьажара, царех пайда эцара, юха дIаера, лораяра паччахьалкхен тIахьожам оттабелга, из кхоачашбара порядок оттаелга.

СТАТЬЯ 7. Хьунцара гIулакхаш лертIадоахача даькъера Союзни республикай компетенци

Хьунцара гIулакхаш лертIадоахача ССР Союза компетенцегIа доацаш союзни республикана кара да: республика доазон тIарча цаI йолча паччахьалкхен хьун фонда доалделга; хьунех пайда эцара, уж юха дIаера, цар продуктивность лакхъяра, уж лораяра порядок оттаелга; хьун боахам дегIабоалабара перспективни планаш увттаелга, хьун ресурсех хьунах йоахкача пайданеча Iалама хIамаехи пайда эцилга; хьунех биззагIа пайда эцара, уж юха дIаера, цар продуктивность лакхъяра, лораяра даькъе республикански мероприятешта планировани елга; хьунашкарча хьала, царех пайда эцара, юха дIаера, лораяра тIехьа паччахьалкхен тIахьожам лоаттабелга; хIаьта кхыдолча дешаех дола хьунцара гIулакхаш лертIадоахилга, нагахьа санна уж ССР Союза компетенцега кхоачаш деце.

СТАТЬЯ 8. Хьунех пайда эцара, уж юха дIаера, лораяра даькъе паччахьалкхен доалделга

Хьунех пайда эцара, уж юха дIаера лораяра даькъе паччахьалкхен доал делга кхоачашду СССР Министрий Совето, союзни республикай министрий советаша, автономни республикай министрий советаша, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташа, хьун боахама паччахьалкхен органаша, хIаьта иштта ССР Союзен союзни республикайн законодательствага хьежжа кхыча паччахьалкхен органаша.

СТАТЬЯ 9. Хьунашкарча хьала, царех пайда эцара, юха дIаера, лораяра лоаттабу паччахьалкхен тIахьожам. Паччахьалкхен хьун фонда лаьттаех пайда эцарах лорадарах лоаттабу тIахьожам

Хьунашкарча хьала, царех пайда эцара, юха дIаера, лораяра лоаттабеча паччахьалкхен тIахьожама декхар да еррига министерстваша, ведомстваша, паччахьалкхен кооперативни, общественни предприятеша, организацеша, учрежденеша, гражданаша хьунех пайда эцара оттаяь порядок, хьун боахам лакхбара, хьунаш юха дIаера, царна учет яреи уж лораяреи правилаш, хIаьта иштта хьун законодательствагIа йоагIаш йола кхыйола правилаш (нормаш) кхоачашъелга Iалашдар.

Еррига хьунашкарча хьала, царех пайда эцара, юха дIаера, лораяра бола паччахьалкхен тIахьожам наькхбоаккх къахьегамхой депутатий Советаша, цар исполнительни распорядительни органаша, хIаьта иштта ССР Союза законодательствос оттаяьча порядкагIа хьун боахама паччахьалкхен органаша а.

Корта болча декхарашта эшарга хьежжа паччахьалкхен хьун фонда лаьттаех хьунбоахама предприятеша, организацеша, хIаьта иштта хьу дIакхухьараша пайда эцара а уж лаьтташ лорадара а ССР Союза законодательствос оттаяьча порядкагIа тIахьожам лоаттабу ССР Союзен союзни республикайн хьуна боахама паччахьалкхен органаша.

СТАТЬЯ 10. Хьунех дикагIча тайпара пайда эцара, уж юха дIаера, лораяра тIаерзаяь мероприятеш чакхйоахача общественни организацеша дакъа лацар

Профессиональни союзаша, кагирхой организацеша, Iалам лорадара общественаша, Iилман общественаша, кхыйолча общественни организацеша, хIаьта гражданаша паччахьалкхен органаштен колхозаштен новкъостал ду хьунех дикагIча тайпара пайда эцара, уж юха дIаера, лораяра тIаерзаяь мероприятеш чакхйоахача.

Общественни организацеша дакъа лоац шоай уставашкен (положенешкен) хьежжа ССР Союзен союзни республикайн законодательстваген хьежжа хьунех дикагIча тайпара пайда эцар, уж юха дIаера, лораяра тIаерзаяь мероприятеш чакхйоахилга Iалашдеча.

СТАТЬЯ 11. Хьуна боахам лелабара керттера принципаш

Хьуна боахам лелабе беза халкъа боахам дегIабоалабара паччахьалкхен планашка хьежжа, вай хайарча Iилманеи техниканеи карагIдьакнарий, цаI йолча техническа политика ларда тIа, хьунийн Iалама хьалийн халкъбоахама лоархIам теркал а беш.

Хьуна боахам дегIабоалабаран лелабаран планировани елга, хIаьта хьун ресурсех пайда эцилга йIаьххача хана лаьрхIаи укх дIадехараша ма-яххареи хила деза:

хьунбоахама производство цахаддаш айлуши эффективность лакхлуши хилар, хьунцара а кхыйолча хьун продукцецара а халкъа боахамен бахача наьхен хьашташ дизза Iалашдеш, кхоача ца йолийташи дикагIча тайпареи хьунех пайда эцилга Iалашдеш;

хьунаш дIаювлга шердеш, хьуний фу тоадеш, дикал лакхъеш, цар продуктивность тоаеш;

хий лораделга чIоагIдеш, халкъа боахама хьаштий духьа гонахье тоаеш, сага унахцIенон духьа защитин, климат дикагIча оагIорахьа тоадеш, хьуний кхыйолча Iалама хIамаех пайда эцаш;

хьунаш цIерех, харцахьа гIулакхаш леладерех, зе деча садоахкача хIамаехи лазарехи лораелга Iалашдеш;

хьуна боахама эшарашта лаьттаех дикагIча тайпара пайда эцилга Iалашдеш.

СТАТЬЯ 12. Шоай карарча хьунбоахамий предприятей лаьттаех пайда эцареи лорадареи даькъера хьуна боахама паччахьалкхен органий полномочеш

Хьуна боахама паччахьалкхен органий а цунца дувзаденнача хьаштий а хьунбоахама предприятей лаьтташ тIа хьуна боахам лелабара хьуна боахама паччахьалкхен органаша белгалду тайп-тайпара хьун пользованеш хила еза лаьтташ, бокъонаш тел хьун пользованеши цунца дувзаденна хьашташи кхоачашдара лаьттай участкаех пайда эцара, белгалду хьу юхаметтаоттаес, хьуна гIулакх де деза лаьтташ, къестаю хьун питомникаш, школаш, плантацеш, иштта кхы дIахо а эша участкаш, уж лаьтташ леладелга а уж корта болча гIулакхашта дIахьежаделга а вIаштIехьдоакхх, хIаьта паччахьалкхен хьун фонда лаьтта учет лелаю.

СТАТЬЯ 13. Паччахьалкхен лоархIам болча хьунашка хьуна боахам лелабар

Паччахьалкхен лоархIам болча хьунашка (городской хьунашкара, тIачIоагIъяьча хьунашкара, хьунашкара заповедникашкара дIанйккхача) хьуна боахам лелабелга тIадулл хьуна боахама паччахьалкхен органий хьунбоахама предприятешта. Хьуна боахама паччахьалкхен органашта кара йола уж хьунаш хьунца а кхыйолча хьуна продукцеца а халкъа боахама хьашташ Iалашду керттера хьаст ба, хIаьта царех юкъарпаччахьалкхен хьаштий духьа пайда эц дукхача тайпара. Хьуна боахама паччахьалкхен органий хьунбоахама предприятешта юкъе хьунаш дIа-юха екъ ССР Союзен союзни республикайн хьуна боахама паччахьалкхен органаша.

Городской хьунашка хьуна боахам лелабелга тIадулл хьунбоахамен кхыйолчен предприятешта, къахьегамхой депутатий городскойн районнии (городашка) Совети исполнительни комитетий организацешта, тIачIоагIъяьча хьунашка — уж хьунаш тIачIоагIъяьча министерствайн ведомствайн хьунбоахамен кхыйолчен предприятешта, организацешта, учрежденешта, хIаьта хьунашка заповедникашка — заповедникашта. Городской хьунашка хьуна боахам лелабе йиш я хьуна боахама паччахьалкхен органий хьунбоахама предприятешца цхьана.

Хьуна боахама паччахьалкхен хьунбоахама предприятешта, паччахьалкхен лоархIам болча хьунашка хьуна боахам лелабеча кхыча предприятешта, организацештен учрежденешта тIадулл хьунаштен хьун фонда паччахьалкхен лаьтташтен учет лелаелга, хьунаш дIаювлга, хьуна гIулакх делга, хьуний лаьттай хьувкъам лакхбелга, хьун пользованеш лертIайоахилгеи уж кхоачашъяра тIахьожам лоаттабелгеи, цIерех хьунаш лораелга, бокъо йоацаш хьунаш ца тедийтилга, кхыйола нарушенеш ца яйтилга, хьунаш зе деча садоахкача хIамаехи лазарехи лораелга, хIаьта ССР Союзен союзни республикайн законодательствос оттадаьча тайпара хьуна боахам лелабара кхыдола декхараш тIадохк.

ССР Союзаи союзни республикайн законодательства оттаяьча бокъоний доазонашка ССР Союзен союзни республикайн хьун боахама паччахьалкхен органаша луш йола указанеш хьун боахам лелабелга тIадиллача министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша, учрежденеша, хьунах пайда эцараша, хIаьта иштта хьунашкен паччахьалкхен хьун фонда хьу тIайоацача лаьтташ тIеи хьун боахам лелабарца а хьунах пайда эцилга чакхдахарца а дувзаденна боаца балхаш деча предприятеша, организацеша, учрежденеша, гражданаша кхоачашъянза яргIйоацаш я.

ССР Союзаи союзни республикай а законодательства оттаяьча бокъоний доазонашка хьун боахама органий хьунбоахама предприятей, паччахьалкхен лоархIам болча хьунашка хьун боахам лелабелга тIадилла кхыча предприятеша, организацеша, учрежденеша луш йола указанеш хьунах пайда мел эцараша, хIаьта иштта хьунашкен паччахьалкхен хьун фонда хьу тIайоацача лаьтташ тIеи хьун боахам лелабарца а хьунах пайда эцилга чакхдаккхарца а дувзаденна доаца балхаш деча предприятеша, организацеша, учрежденеша, гражданаша кхоачашъянза яргIйоацаш я.

Хьун боахама паччахьалкхен органий хьун боахама предприятей, паччахьалкхен лоархIам болча хьунашка хьун боахам лелабе тIадиллача кхыча предприятей, организацей, учрежденей йиш я укх Лардий 21 статья тIа оттадаьча тайпара хьунех пайда нийбе.

СТАТЬЯ 14. Колхозий хьунашка хьун боахам лелабар

Колхозашта ха йоацаш пайда эцара дIаеннача лаьтташ тIа йола а лаьттан документаш тIа оттаяьча порядкагIа дIаязъяь а хьунаш колхозий хьунаш лоархI.

Колхозий хьунаша кхоачашду полезащитин, эрозена духьалара, хиш лорадара кхыдола гIулакхаш, хIаьта колхозий юкъара боахамий колхозхой хьун хьашташи Iалашдара, хьунах кхыдола пайда дара лаьрхIа я. Колхозий хьунех иштта пайда эца йиш я хьун промыслаш дегIайоалаяра.

Колхозий хьунаш хайоацаш пайда эцара колхозий кара я.

Колхозий хьунашка хьун боахам лелабу колхозаша, СССР Министрий Совето чIоагIъяьча колхозий хьунех йолча положене ма-яххара. ССР Союзен союзни республикайн законодательствос оттаяьча порядкагIа колхозий йиш я хьун боахам кхыча колхозашца, совхозашца, кхыча паччахьалкхен предприятешца цхьана лелабе.

Колхозий хьунашка хьун боахам вIаштIехьбаккхараи лелабараи кулгалду юрта боахама паччахьалкхен органаша.

Хьун боахама паччахьалкхен органаша колхозашта гIо ду хьун боахама планировани ечеи из вIаштIехьбоаккхачеи, хIаьта данза ца доале вIаштIехьдоакхх колхозашца (колхозий хьунашка хьун боахам лелабеча организацешца) даьча договоргIа шоашта карарча предприятешца хьун боахама, хьункультурни, хьунзащитни балхаш делга.

СТАТЬЯ 15. Хьунаш группашта екъар

Хьуний халкъбоахама лоархIамга, уж йолча моттигашка, цар кхоачашдеча гIулакхашка хьежжа оттаду хьунаш группашта екъилга. Паччахьалкхен лоархIам бола хьунаш екъ цхьоалагIча, шоллагIча, кхоалагIча группашта, хIаьта колхозий хьунаш — цхьоалагIчеи шоллагIчен группашта.

Хьун цхьоалагIча группагIа лоархI керттерча даькъе укх лохера гIулакхаш кхоачашдеш йола паччахьалкхен лоархIам бола хьунаш колхозий хьунаши;

хиш лорадара (долхача хиний, Iамий, водохранилищай, кхыча объектий берда йистера запретни полосаш, маьхе дола промыслаш чкъаьрий деба моттигаш лораеча хьуний запретни полосаш юкъе а хьош);

защитни (эрозена духьалара хьунаш, царна цхьана чIоагIа мухале йолча лоаман босешкарча хьуний участкаш, паччахьалкхен защитни хьуний полосаш, ленточни бораш, арекашкара колкаши байрални хьунаш, машиннаькъий, паччахьалкхен юкъара, республикански областной лоархIам болча автомобилий наькъий дIоахала ягIача хьуний защитни полосаш, колхозийи совхозийи лаьтташ тIара полезащитнии хьунийи полосаш а йолаш);

санитарно-гигиенически унахцIено тоаяреи (городашкара хьунаш, городашта, нах бахача йоккхийча пункташта, промышленни предприятешта гонахьара баьццарча зонай хьунаш, хий хьауха хьасташ санитарни лорадара зонайн курорташ санитарни лораяра округийн хьунаш);

юкъаркультурни (Iалама памятникашкаи хьунпаркаши, Iилман е исторически лоархIам бола хьунаш, заповедникий хьунаш, заповедни хьун участкаш);

сомий промыслови (бIарий промыслови зонай хьунаши хьунсомий гаьнаши);

Хьалхарча группагIа иштта лоархIаш я притундровски субальпийски хьунаш.

Хьалхарча группа хьунаш (укх Лардий 23 статья ворхIлагIа даькъ тIа белгалъяьраш дIанйккхача) укх статья тIа йоалаяь функцеш леладеча совгIа иштта гIулакх деш я цахаддаш, дIа ца йоалийташ хьу тедара.

Хьун шоллагIча группагIа лоархI геттара дукха нах бахача а транспортни наькъий сеть дегIаенача а районашкара, защитний хьада доазув дола эксплуатационни лоархIам болен хьунаш, хIаьта иштта хьунбедала ресурсаш тоъал йоаца, цар защитни функцеш ца йойтара цахаддаши дIа ца йоалийташи царех пайда эцара хьун боахам лелабара чIоагIагIа режим эша хьунаш.

Хьун шоллагIча группагIа лоархI цхьоалагIа группана юкъе ца йолхаш йиса колхозий еррига хьунаш.

Хьун кхоалагIча группагIа лоархI дукха хьунаш йолча районий, керттерча даькъе эксплуатационни лоархIам бола а цу хьуний защитни лоархIама зе а ца деш халкъа боахама хьашташ хьунца цахаддаш кхоачашдара лаьрхIа йола а хьунаш.

КхоалагIча группа хьунаш екъ караерзаяьраштеи резервничарнеи.

Резервни лоархI транспортни наькъашта гаьна хиларахи кхыча бахьанехи эксплуатацена юкъе ца эца хьунаш.

ЙоагI-йоагIача группашта хьунаш екъаш цу цхьан хана къоастаду хьуний хIара группа дIалоацача лаьттай доазонаш. Хьун группашка хьежжа оттаю цига боахам лелабара, хьунех а цигарча лаьттаех а пайда эцара порядок, хIаьта иштта оттаю паччахьалкхен е общественни хьашташта уж лаьтташ хьадяхара порядок а.

Хьуний группаш увттаяр, цхьан группера кхыча группа уж яхар, запретнии защитнии полосай шорал оттадар, хIаьта иштта мухале йолча лоаман босешкара хьуний участкаш защитни яр чакхдоакхх экономически лоархIаме ларда тIа, хьуний халкъбоахама лоархIами цар кхоачашдеча функцеши чоте я эцаш ССР Союза законодательства оттаяьча порядкагIа.

СТАТЬЯ 16. Хьун майдаш хьун йоацача майдашка яхар

Хьун майдаш хьун боахам лелабарцеи хьунех пайда эцилга чакхдаккхарцеи ювзаенна йоацача хьун йоацача майданашка яхар (лаьттай категори мичча тайпара хийца яле а) чакхдоах:

хьалхарча группа хьунашка, къаьстта моттиг нийсъелча, союзни республика Министрий Совета соцамагIа;

шоллагIчеи кхоалагIчеи группай хьунашка — СССР Союзен союзни республикайн законодательства оттаяьча порядкагIа.

Паччахьалкхен е общественни хьашташта лаьрхIа хьунаш тIайола лаьтташ хьадоахаш, уж хьадахара хьакъехьа решени еш йолча паччахьалкхен органаша цу цхьан хана къоастаде деза хьу йитара е цу тIера дIаяккхара а, хIаьта цу тIера хьаяьккхача хьунах пайда эцара порядкагIа а дола дош.

СТАТЬЯ 17. Хьун боахам лелабарца ювзаенна производственни объекташ хьалъяра лаьттаех пайда эцар

Хьун боахама, паччахьалкхен органий хьунбоахама предприятей, паччахьалкхен лоархIам болча хьунашка хьун боахам лелабе тIадиллача предприятей, организацей, учрежденей бокъо я оттаяьча порядкагIа хьунашка а хьу тIайоацача паччахьалкхен хьун фонда лаьтташ тIа а хьун боахам лелабарца ювзаенна производственни объекташ хьалъе, яханза ца йоале (уж предприятеш, организацеш, учрежденеш кара йолча органаша бокъо елча) хьун майдаш хьун йоацача майдашка а йовхаш.

Хьунех пайда эцача колхозий шоашта ха йоацаш пайда эца хьаденнача паччахьалкхен хьун фонда лаьтташ тIа хьун боахам лелабарца ювзаенна производственни объекташ хьалъе йиш я къахьегамхой депутатий районни е городской Советий исполнительни комитеташа бокъо елча.

СТАТЬЯ 18. Хьуний хьалаи уж юхаметтаоттаяраи влияни еш йола предприятеш, гIирсаш, кхыдола объекташ дIанийсъяр, царна проекташ увттаяр, уж болх бе йолаялийтар

Керда а реконструкци яь а предприятеш, гIирсаш, кхыйола объекташ дIанийсъеш, царна проекташ увттаеш, болх бе йолайолийташ, хIаьта иштта хьуний хьалаи уж юхаметтаоттаяраи влияни еш йола керда технологически процессаш юкъейоалаеш хьунашта сточни хиша, газаша, химически хIамаша, кхыча промышленни, коммунально-бытови хиша, отходаша, нувхаша харцахьа влияни ергйоаца мероприятеш оттае а чакхъяха а еза.

Хьуний хьалаи уж юхаметтаоттаяраи влияни еш йола предприятеш, гIирсаш, кхыйола объекташ хьалъе моттигаш къоастаю хьун боахама паччахьалкхен органашца, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитетаща, кхыча органашца дага а бувлаш ССР Союзен союзни республикайн законодательства ма-яххара. Белгалъяь предприятеш, гIирсаш, кхыйола объекташ хьалъяра проекташ ССР Союза законодательства оттаяь моттигаш хилчен цо оттаяьча порядкагIен хьун боахама паччахьалкхен органашца ювца еза.

Хьуний хьалаи уж юхаметтаоттаяраи зене воздействи хургйоацача устройствашца Iалашъянза йола керда а реконструкци яь а предприятеш, цехаш, агрегаташ, транспортни наькъаш, коммунальни кхыйолен объекташ болх бе йолаялийта бокъо яц.

СТАТЬЯ 19. Хьун боахам лелабарцеи хьунех пайда эцарцеи дувзаденна доаца балхаш хьунашка дарах йола порядок

Хьунашка, хIаьта иштта хьу тIайоацача паччахьалкхен хьун фонда лаьтташ тIа хьун боахам лелабарцеи хьунех пайда эцарцеи дувзаденна доаца гIишлошъюи взрывнойн балхаш, пайдане оахкалаш яхар, кабелаш, трубопроводаш, кхыйола коммуникацеш яхкар, бурув тохарен кхыдолен балхаш ду хьун боахама паччахьалкхен органаша, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташа, кхыйолча органаша дагабаьле ССР Союзен союзни республикайн законодательства ма-яххара.

Белгалдаь балхаш де деза хьуний цIера духьаларен санитарни хьали уж юхаметтаоттаяра хьалаши вочa доахаргдоацача хьисапе.

II ДАКЪА

Хьунех пайда эцар

СТАТЬЯ 20. Хьунех пайда эцараш

СССР-е хьунех пайда эцаш хила йиш я паччахьалкхен, кооперативни, общественни предприятеш, организацеш, учрежденеш, хIаьта иштта СССР гражданаш а.

ССР Союза законодательства тIа оттадаьча цхьадолча гIулакхашка диллача хьунех пайда эцаш хила йиш я кхы организацеш а нах а.

СТАТЬЯ 21. Хьунех пайда эцара тайпаши ханаши

СССР хьунашка а хIаьта иштта хьу тIайоацача паччахьалкхен хьун фонда лаьтташ тIа а, нагахьа санна законодательства тIа оттадаь гIулакхаши хьалаши кхоачашдеш хуле, хьунех пайда эцара е тайпаш юкъедоаладе мегаргда:

1) хьу кийчъяр;

2) живица кийчъяр;

3) шоллагIча даькъера хьун материалаш (юхкаш, луб, коаст, кхыраш) кийчъяр;

4) хьунех кхы тайпа пайда эцар — йол яккхар, доахан доажадар, нокхарий лоаттадар, гаьнех хий дахар, акха сом, бIараш, грибаш, комараш, молхай баьцаш, технически бедал кийчъяри гулъяри. Паччахьалкхен хьун фонда лаьтташта юкъедоагIача юртбоахама лаьтташ тIара йол яккхен цига доахан доажаден йиш я ССР Союзен союзни республикайн лаьттай законодательства дIадехарашка хьежжа хьун боахама хьашташ теркал а деш.

Хьунех пайда эцара кхы тайпаш а юкъедоаладе йиш я союзни республикай законодательства;

5) Iилма-тохкама балхий гIулакха хьунах пайда эцар;

6) культурно-унахцIенон гIулакха хьунах пайда эцар;

7) чарахьала боахама гIулакхашта хьунах пайда эцар.

Хьунех пайда эцара ханаш увттаю:

Хьуи живицен кийчъяра — ССР Союза законодательства;

кхыча гIулакхашта хьунех пайда эцара — союзни республикай законодательства.

СТАТЬЯ 22. Цхьадолча гIулакхашта хьунех пайда эца бокъо ялара порядок

Хьун боахама паччахьалкхен органий хьун боахама предприятеша, хьун боахам лелабелга тIадожадаьча кхыча предприятеша, учрежденеша, организацеша хьунах пайда эцараштa оттаяьча порядкагIа натуре участкаш тел хьу, живица, кхы тайпа хьунагIара материалаш кийчъяра, йол яккхара, доахан доажадара, хьунах пайда эцара кхыча гIулакхашта.

Хьунах пайда эцара хIара къаьст-къаьста гIулакх (гражданаша укх Лардий 35 статьяга хьежжа эшача пайдагара дIанйккхача) хьунах пайда эцараштa чакхдаккха мегийтац къаьстта бенна мукъа ца хилча — хьу хьакха билет (ордер) е хьун билет доацаш. Хьу хьакхара денна билет (ордер) е хьун билет доацаш хилча хьунах пайда эцарий бокъо яц хьунагIарча цхьайолча моттигех пайда эца.

Хьу хьакхара билети (ордер) хьун билети хьунах пайда эцараштa тел хьун боахама паччахьалкхен органий хьун боахама предприятеша, хьун боахам лелабелга тIадожалаь йолча предприятеша, организацеша, учрежденеша.

Хьун боахама паччахьалкхен органий хьун боахама предприятеш, хьун боахам лелабелга тIадожадаь йола вож предприятеш, организацеш, учрежденеш, хьунах пайда эцара балхаш цар деча хана, декхарийла я массазарча порядкагIа хIара гIулакха пайда эцара бокъо яла.

Туристски лагераш, салоIа базаш, капитальни доаца гIирсаш хьал а дергдолаш цу тайпара кхыйола объекташ яккхара мукъа балара порядок союзни республикай законодательства нийсъеш я.

Iилма-тохкама гIулакхаштен чарахьала боахама гIулакхаштен хьунах пайда эца бокъо ялара порядок ССР Союзен союзни республикайн законодательства увттаеш я.

СТАТЬЯ 23. Хьу кийчъяра порядок

Хьунашка хьу кийчъю кхаьча яьнна хьу ягIача, керттерча даькъе пайда эцаш йолча моттигашка хьу хьакхара порядкагIа.

Хьу иштта кийчъю юкъ-юкъера пайда эцача моттигашка хьу хьакхара порядкагIа хьуна Iунал дара гIулакхаш чакхдоахача хана а (хьуна Iунал дар духьа из хьакхар, санитарни гIулакха хьакхар, кIезигача маьха йолча гаьнашта реконструкци яр духьа хьакхар) кхыча гIулакхашта хьу хьоххача хана а (гидроузлаш, трубопроводаш, наькъаш дахкарца дувзаденна хьу тIайола моттигаш мукъайоахача хана а хIаьта иштта юкъе гIолла оаса хьоча, цIи дIа ца яржийтар духьа юкъе гIолла йовкъаш йоахача, фуна лаьрхIа гаьнаш хьайоахача, кхыдола балхаш деча хана а).

Хьу кийчъяра порядок оттаю СССР хьунашка урадагIа хенаш дIахецара правилашкен хьу хьакхара правилашкен хьежжа.

КхоалагIча группах йолча хьунашка массе тайпара хьу хьокх хьунашта эффективно эксплуатаци яра тIаерзаяьчен боахама-маьхера хьун тайпаш юхаметтаоттадара новкъостал дечен способагIа.

ШоллагIча группах йолча хьунашка боахама-пайдана дола хьун тайпаш юхаметтаоттадара, хьунаш лораяран хий Iалашдаран тIаерзаяьчен цу хана царна эффективно эксплуатаци е йиш хулийтачен керттерча даькъе а юкъ-юкъера а пайда эцача моттигашка хьокх хьу.

ЦхьоалагIча группах йолча хьунашка юкъ-юкъера пайда эцача моттигашка а СССР Министрий Совето белгалъяьча порядкагIа а хьокх хьу, хIаьта керттерча даькъе хьунах пайда эцаш йолча моттигашка хьу хьокх (хьу юхаметтаоттаяра хьу хьакхар) хьу тIайола моттигаш тоаяра, хьу дегIайоалаяра, хий Iалашдара, хьу лораяра гIулакх тоадара, кхы тайпа хьунашта аьттув бола хьалаш хилийтара, кхаьчача хьунах ший ханнахьен рациональнои пайда эцара тIаерзаяьча способагIа.

Культурни гIулакхашта юкъа пайда эцаш лелаеча хьунашка, нах бахача моттигашка оагIув болаш йолча бIараш доахаш лелаеча хьунашка, сом баккхара лелаеча хьунашка, городашкарча хьунашка, фо цIена лоаттадара дIаегIа хьунпаркаш йолча моттигашка, курорташта гонахьарча моттигашка хийн фои цIена лоаттадара хьу дIаегIача моттигашка, кхаш лораде дIадегIача хьун оасашка хьуна Iунал даран санитарни гIулакхан хьокх.

Маьхера промыслови чкъаьрий Iамарч лорадеш йолча йийхкача хьунашка хьуна Iунал даран санитарни гIулакхан мара а СССР Министрий Совето оттаяьча порядкагIа юкъ-юкъера хоржаш мара а хьакхийтац хьу.

Лоаман хьунашка хьу хьокхаш лелаю уж хьунаш моттигаш лораяра, лаьтта чIоагIа лоаттадара, лаьттанцарча хин боарам нийса лоаттабара къаьстта лоархIаме хилар теркалдеш йола способаш.

Хьу хьакхара правилаша белгалъеча, къаьстта лораеш йолча хьун участкашка геттара е цхьадолча даькъе дехха йиш йолаш да хьанийсъеннача хьу хьокхилга.

Хьу хьакхара правилаш чIоагIъю СССР Министрий Совето увттаеча порядкагIа.

Статья 24. Хьу кийчъяра боарамаш белгалдар

Керттерча даькъе хьу хьакхара пайда эцача порядкагIа хьу кийчъяра планировани елгеи кийчъелген халкъа боахама эшача хьунца кхоачамбара, хьунах хаддазен тиш ца еши (цхьа лоархIам а болаш) пайда эцилга Iалашдара эшарга хьежжа деш да.

Керттерча даькъе хьу хьакхара пайда эцача моттигашка хьу кийчъю, массаза а яхар мо, чIоагIдаьча лоархIамий боараме.

Керттерча даькъе хьу хьакхара пайда эцача моттигашка лаьрхIача боарамал тIех хьу хьакха йиш яц хьакханза ца йоалача хана СССР Министрий Совето оттаяьча порядкагIа мара.

Юкъ-юкъера пайда эцача моттигашка хана йоаккхача хьун боарам хьун тайпаши дикали тоаяра хьакханза ца йоалаш хилар теркал а деш увттабу, хIаьта кхыча гIулакхашта хьокхаш кийчъеча хьун боарам — хьунагIара моттигаш цIенъяра, юкъе гIолла оасаш дахара, фуна лаьрхIа хьу хьаяккхара, кхыча гIулакхашта деча балхий дукхалга хьежжа.

СТАТЬЯ 25. Хьоккхача хьун фонд

Хьоккхача хьун фонд хьахул хьу яккхара дIаегIача кхаьчача хьун запасех.

ХIара шера хьу хьаккхара фондацара хьакъестаеча хьун боарам халкъа боахам дегIабоалабара увттаеча паччахьалкхен планаш тIа белгалбу хьуний хIара группе къаьстъаьста.

Хьунах пайда эцараштa (хьу кийчъераштa) натуре хьун фонд дIаялар (доакъош хоададар) хьун боахама паччахьалкхен органий хьун боахама предприятеша, хьун боахам лелабелга тIадожадаьча кхыча предприятеша, организацеша, учрежденеша деш да.

Хьунах пайда эцараштa хьакха хьун дакъа дIададара порядок СССР хьунашка ура дагIа хенаш дIахецара, СССР Министрий Совето чIоагIъяьча правилаша увттаеш я.

СТАТЬЯ 26. Ура ягIача хьун запасаш хьу кийчъераштa тIачIоагIъяр

Хьунашта плана боарамагIен йIаьххача ханен эксплуатаци елга Iалашдара кхоалагIчеи шоллагIчен группех йолча хьунашкара ура дагIача хений запасаш а хIаьта иштта йIаьххача хана пайда эцаргбола хьун фонд а экономически гIойленагIа йолча ханашка хьу кийчъераштa тIачIоагIду хьаьдача моттиге (хьун бедала базаш).

СССР Министрий Совето белгалъеш йола моттигаш нийсъелча, ура ягIача хьун запасаш йIаьххача хана хьу хьакхара пайда эцаш йолча фонда хьисапе хьу кийчъеча предприятешта тIачIоагIъю иштта цхьоалагIча группах йолча хьунашкара а (юкъарча культурни гIулакхашта лаьрхIача хьунашкара, нах бахача моттигаца оагIув болаш йолча бIарий хьунгара, хьун сом бахара дIаегIача хьунашкара, городашкарча хьунашкара, фо цIена лоаттадара дIаегIача хьунпаркашкара, санитарни гIулакха хий цIена лоаттадаран курортий гонахьенаш санитарни гIулакха цIена хилийтаран лелаеча хьунашкара, маьхерча промыслови чкъаьрий Iамарч лорадеш долча йийхкача хьун фондерен тIачIоагIъяьча деча оасашкара дIанйккхача).

Ура ягIача хьун запасаш тIачIоагIъярен караерзаярен порядок хьуний группага хьежжа увттаю.

Ура ягIача хьун запасаш хьу кийчъеча предприятешта тIачIоагIъеча хана моттигашка хьу эшара хьалаш теркалде доагIа.

Хьаховдаьча белгаларча моттигера хьу кийчъеча предприятешта йIаьххача хана пайда эца аьнна хьокхаргйолча хьун фонд натуре дIаялар, хьун бедала базашкарен хьоккхача хьун фондерен тIачIоагIъяьча царна укх Лардий 22, 23, 24, 25 статьяшка хьежжа деш да.

ЙIаьххача хана пайда эцаш йола хьун-бедала базаши хьу хьокха моттигаши тIачIоагIъелга, дIа-юха екъилга, хьайоахилга СССР Министрий Совето увттаеча порядкагIа деш да.

СТАТЬЯ 27. Ура ягIа хьу дIахецар

Хьунашкара урагIа хьу дIахец оттаяьча таксашка хьежжа луча маьхах. Колхозни хьунашкара урагIа хьу колхозий общественни боахамашта эшача гIулакха мах боацаш дIахец.

Хьун боахама паччахьалкхен органий, хьун боахама предприятеш, хьун боахам лелабелга тIадожадаь йола кхы тайпа предприятеш, организацеш, учрежденеш, хьуна Iунал дара тIадерзадаь гIулакхаш дарах а хьун боахама кхыйола мероприятеш чакхъяхарах а яьккхача хьунах мах бала ца безаш мукъайоалийт.

Ура ягIаше а дIахецача хьунах мах балара, таксаш увттаяра, цхьа нагахьа йолча хана ура ягIача хьунах боаккхача, массе тайпара хьокхаш яьккхача хьунах боаккхача маьхах паччахьалкхен, кооперативни, общественни предприятеш, организацеш, учрежденеш цхьадолча даькъе е геттара мукъайовлийтара порядок ССР Союза законодательства оттаю.

СТАТЬЯ 28. Живица кийчъяра порядок

Хьунашкара живица кийчъе йиш яц паччахьалкхени кооперативнии предприятеша, организацеша, учрежденеша мара. Живица кийчъярах мах баккхара порядок ССР Союза законодательства увттаеш я.

Керттерча даькъе пайда эцача моттигашкара хьу хьакха бокъо лац оттаяьча порядкагIа живица яккхара къоастаяь дIаегIача хвойни хьунашка подсочка ханаш чакхъяллаца. ДIаегIа уж гаьнаш подсочка чакхъялале хьакха а хIаьта иштта подсочка йолаеннача тIехьагIа уж гаьнаш дIаяха а мукъа бала тарлу СССР Министрий Совето белгалъеш йолча порядкагIа.

СТАТЬЯ 29. ШоллагIча даькъера хьун материалаш кийчъяра порядок

Промышленносте чакхъяхара, хьун промыслаш дегIакхувлара, бахача наха эша гIулакхаш кхоачашдара шоллагIча даькъера хьун материалаш хьуна зе ца деш кийчъе мегаргья.

ШоллагIча даькъера хьун материалаш кийчъяра, цу материалашта таксаш чIоагIъяра е царех мах бала ца безаш мукъа бовлийтара порядок союзни республикай законодательства оттаю.

СТАТЬЯ 30. Кхыча гIулакхашта хьунех пайда эцара порядок

Кхыча гIулакхашта хьунех мах болцаш пайда эц гаьнех доаха хиш, хьун сом, бIараш, грибаш, комараш, технически бедал кийчъяргара дIанйккхача. Цу продукцена таксаш увттаю союзни республикай законодательства.

Кхы мел долча гIулакхашта хьунех мах боацаш пайда эц хьун боахама паччахьалкхен органий хьун боахама предприятеша, хьун боахам лелабелга тIадожадаь йолча кхыча предприятеша, организацеша, учрежденеша.

Паччахьалкхен хьун фонда хьунашкен хьу тIайоацача лаьтташкеи йол яккхен доахан доажаден бокъо лац хьун боахама зе де тарлуча участкашка.

Паччахьалкхен лоархIам болаш йолча хьунашкара хьун боахамен хьу кийчъеча промышленностен гIулакхашта пайда эцаш йоаца цонаши даьгIенаши ханна пайда эца колхозашта, совхозашта, кхыча предприятешта, организацешта, учрежденешта, гражданашта дIател, нагахьа санна цу тайпара пайда эцар хьун боахама хьашташца тарлуш дале. Лаьттан законодательства дIадехараш кхоачаш а деш дIател цонаши даьгIенаши. Пайда эцара цонаши даьгIенаши шоашка дIакхаьчача предприятеша, организацеша, учрежденеша дIатокх уж лаьтташ леладарген тоадарген хьун боахама паччахьалкхен органий хьун боахама предприятей, хьун боахам лелабелга тIадожадаь йолча кхыча предприятей, организацей, учрежденей дIадахар.

Кхыча гIулакхашта хьунех пайда эцара а хIаьта иштта цонаши даьгIенаши лелаярген тоаярген дIадодар юхаметтаоттадара а порядок ССР Союзен союзни республикайн законодательства оттаю.

ССР СОЮЗЕИ СОЮЗНИ РЕСПУБЛИКАЙИ ХЬУН ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЛАРДАШ

СТАТЬЯ 31. Iилма-тохкама гIулакха хьунах пайда эцара порядок

Хьунашка Iилма-тохкама балхаш дара йоагI-йоагIача предприятешта, организацешта, учрежденешта къаьстта участкаш тела йиш я. Хьакъоастаьча участкашка кхыча предприятеша, организацеша, учрежденеша, гражданаша хьунах пайда эцилга доазув оттаде е геттара дехка йиш я, нагахьа санна Iилма-тохкама балхаш дара гIулакхаща тарлуш из деце.

Iилма-технически гIулакхашта хьунах пайда эцара порядок ССР Союзеи союзни республикайн законодательства оттаеш я.

СТАТЬЯ 32. Культурно-унахцIенон гIулакхашта хьунах пайда эцара порядок

Гонахьа баьш долча хьунашка бахача наха салоIаргдола моттигаш вIаштIехьъяхар духьа хьун боахама пачхаьалкхен органий хьун боахама предприятеша а хIаьта иштта царца дага а яьнна кхыча предприятеша, организацеша, учрежденеша а хьун участкаш тоаяраи бахача наха культурно-бытовой гIулакхаш дараи тIаерзаяь мероприятеш чакхйоах хьун ченаши Iалама ландшафташи шоай метте лоаттаянза ярг ца хилар теркал а деш, городашта гонахьений архитектурни планировка йолха ца еш а санитарни хьалаш леладеш а.

Культурно-унахцIенон гIулакхашта хьунах пайда эцара порядок ССР Союзеи союзни республикайн законодательства оттаеш я.

СТАТЬЯ 33. Чарахьала боахама гIулакхашта хьунах пайда эцара порядок

Хьуцашкарча моттигех пайда эцилгеи хьун боахама мероприятеш чакхйоахилгеи оакхарий цига дахара аьттув бола хьалаш хилийтанза дарг ца хилар теркал а деш де дезаш да.

Хьунашкарча акхача хьайбай дукхал хьунаш тIайолча лаьтташка кхоачам хиллал болча боараме хургдолаш оттаду хьуни юртеи боахама хьайбаша зе дергдоацаш.

Чарахьалеи чарахьала боахам лелабареи порядок ССР Союзеи союзни республикайн законодательства нийсъю.

СТАТЬЯ 34. Хьунах пайда эцарий бокъонаши декхараши

Хьунах пайда эцарий бокъо а я, уж декхарийла а ба шоашта мукъа беннача тайпара мара хьунах пайда ца эца.

Хьунах пайда эцара тайпага хьежжа хьунах пайда эцарий бокъо я оттаяьча порядкагIа хьу хьаувзара наькъаш дахка, хьун продукци дIаоттаяра майдаш кийчъе, производственни боахамеи гIишлош хьалъе, хьу цхьалхаяккхараи чакхъяккхараи оборудовани а цунца таръяь хIамаш а увттае, транспорт сеца латтаргйола моттигаш кийчъе. и. кх. дI.

ССР Союзеи союзни республикайн законодательства оттаяь моттигаш нийсъелча, хьунах пайда эцарий бокъонашта доазув оттаде йиш я пачхаьалкхен гIулакха а хьунах пайда эцача вокхар гIулакха а.

Къа ца хьегаш доходаш яхара хьунах пайда эца могабац.

Толхаяь хьунах пайда эцарий бокъонаш юхаоттае йоагIа, хIаьта царна даь зенаш дIатакха деза укх Лардаша а ССР Союзеи союзни республикайн кхыча законодательства а оттаеш йолча порядкагIа.

Хьунах пайда эцара тайпага хьежжа хьунах пайда эцараш декхарийла ба:

шоашка дIаденнача хьун доакъоех, подсочкана лаьрхIа дIаегIача хьунах, хьунагIарча цонех, хьунагIарча кхыча лаьттаех биззагIеи рациональнои пайда эца;

хьакханза хьу ца ягIийта а (хьу хьакха доладаь доакъош) хIаьта иштта кийчъяь хьу хьокхача моттигашкеи хьунагIеи СССР хьунашка ура ягIа хьу дIахецара правилаша из кийчъяраи дIаозараи увттаеш йола ханаш чакхъяьнначул тIехьагIа ца аллийта а. Нагахьа санна хица дIаяхьийтар духьа хьу хин гечошта тIаувзаш хуле, из алхха ший тайпара гIулакх а лаьрхIа, мукъа бала йиш я кийчъяь хьу хьун доакъошка ханна йита;

лаьтташ дохийтаргдоацача, лаьтташка ушал оттаелгеи иштта хьунах пайда эцаро хьун хьалаи кердаяр тIаяларaи, хIаьта иштта хингарча хьала а кхыча объекташта а Iоаткъам белгеи юкъера доаккхаш е цу хIамашта доазув оттадеш долча хьисапегIа балхаш де;

цIи ялара кхеразмле лелае, балхаш деш латтача моттигашка цIи ялара духьалара гIулакхаш чакхдаха а хIаьта, нагахьа санна хьунагIа цIи яьнна моттиг нийслой, из йоаелта вIаштIехьдаккха а;

хьу йоврґйоаца, гIирсашка гIоргйолча хьунах дахча хургдоаца, гIирсашка гIоргйола хьу яха ца йоагIача наькъагIа гIоргйоаца гIулакх де;

хьу хьакха енна моттигаш цIенъе а хьунах пайда эцача хана шоаш толхадаь лаьттан доакъош шоай чотах дIахо лаьрхIача гIулакхашта пайда эца мегаргболча хьал тIа оттаде а.

СТАТЬЯ 35. Гражданаша хьунагIа ха яккхар

Гражданий бокъо я паргIатта хьунагIа ха яккха, хьун сом, бIараш, грибаш, комараш, кхыйола хIамаш лохьае.

Гражданаша хьунагIа ха яккхара, сом, бIараш, грибаш, комараш, кхыраш гульяра доазув оттаде йиш я ССР Союзеи союзни республикайн законодательства белгалъяьча порядкагIа, цIи ялара кхеразмлен, бIарий промыслови, хьун сома е хьун фуна боахам лелабара гIулакха, хIаьта заповедникий хьунашкеи кхыча хьунашкеи — цига пайда эцара къаьсттача порядкаца дувзаденна.

Гражданаш декхарийла ба хьунашка цIи ялара кхеразмлеи правилаш кхоачашъе, гаьнаши кIотаргаши кег ца яйтеи ца тедийтеи, хьун культураш ца телхаяйта, хьунаш бIех ца яйта, зунгатий боарзаш, оалхазарий бIенаш, кхыдараш доха ца дайта.

СТАТЬЯ 36. Хьунах пайда эцара йола предприятей, организацей, учреждений бокъонаш юхаяхара бахьанаш

Хьунах пайда эцара йола предприятей, организацей, учреждений бокъонаш геттара е цхьадолча даькъе юхаяха еза йоагI-йоагIаш йола укх тайпара моттигаш нийсъелча:

1) хьунах пайда эца безаш кхы гIулакх диса ца хилча;

2) хьунах пайда эцара йилла ха чакхъяьлча;

3) предприяти, организаци е учреждени дIаяьккхача.

Хьунах пайда эцара йола предприяте, организаце, учреждене бокъо юхаяккха йиш я иштта, нагахьа санна пачхаьалкхен хьун фонда лаьтташ е хьунаш тIайола кхыдола лаьтташ пачхаьалкхен е общественни кхыча гIулакхашта дIададьхача е, нагахьа санна хьу хьакхара (хьун) билета тIа лаьрхIачунга е яхачунга хьежжа доацача гIулакхашта хьунах пайда эцаш хилча.

Хьунах пайда эцара йола предприятей, организацей, учреждений бокъонаш юхаяхара кхыдола бахьанаш а оттаде йиш я союзни республикай законодательства.

СТАТЬЯ 37. Хьунах пайда эцара йола гражданий бокъо юха-яккхара бахьанаш

Хьунах пайда эцара йола гражданий бокъо геттара е цхьадолча даькъе юхаяккха еза йоагI-йоагIаш йола укх тайпара моттигаш нийсъелча:

1) шоаш раьза а хиина хьунах пайда ца эцаш сайцача;

2) хьунах пайда эцара йилла ха чакхъяьлча;

3) хьу хьакхара (хьун) билета тIа лаьрхIачунга е яхачунга хьежжа доацача гIулакхашта хьунах пайда эцаш хилча.

Хьунах пайда эцара йола гражданий бокъо юхаяккха йиш я иштта нагахьа санна пачхаьалкхен хьун фонда лаьташ е хьунаш тIайола лаьташ пачхаьалкхен е общественни гIулакхашта дIададьхача.

Хьунах пайда эцара йола гражданий бокъо юхаяккхара кхыдола бахьанаш а оттаде йиш я союзни республикай законодательства.

СТАТЬЯ 38. Городашкарча хьунашка хьунах пайда эцара башхалонаш.

Городашкарча хьунех пайда эц эггара хьалха культурно-унахцIенон гIулакхаи бахача наха салаIараи.

Городашкарча хьунашка керттерча даькъе пайда эцилга а лаьрхIа хьу хьоккилга, живицеи гаьний хийи кийчделга дийхка да.

Союзни республикай законодательства городашкарча хьунашка дехка йиш я хьунах пайда эцара кхыдола гIулакхаш а, нагахьа санна культурно-унахцIенон гIулакхаш дарцеи бахача наха салоIилга вIаштIехьдаккхарцеи тарлуш уж деце.

Укх статьяй положенеш иштта союзни республикай законодательствага хьежжа городий хьисаперча поселкай категореца дIалаьрхIача нах бахача пункташкарча хьунашта а йоагIаш я.

СТАТЬЯ 39. ТIачIоагIъяьча хьунашка хьунах пайда эцара башхалонаш

Шоашта тIадехка Iилман, дешара, кхыдола декхараш кхоачашдара тIачIоагIъяь хьунаш йолаш йолча министерствайи ведомствайи предприятей, организацей, учреждений бокъо тIех я оттаяьча порядкагIа цу хьунашка хьунах пайда эцара доагI-доагIа тайпаш леладе.

ТIачIоагIъяьча хьунашка кхыча предприятеша, организацеша, учрежденеша, гражданаша хьунах пайда эцилга геттара е цхьадолча даькъе дехка йиш я, нагахьа санна из пайда эцилга хьунаш тIачIоагIъяро лаьрхIаращца тарлуш деце.

Хьунаш тIачIоагIъяра порядок а хIаьта иштта тIачIоагIъяьча хьунашка хьунах пайда эцара порядок а ССР Союзеи союзни республикайн законодательства увттаеш я.

СТАТЬЯ 40. Заповедникий хьунашка хьунах пайда эцара доазув оттадар

Заповедникий хьунаш пачхаьалкхен заповедни фонда бIарча дакъа да.

Керттерча даькъе пайда эцилга я лоархIаш заповедникий хьунашка хьу хьакха, живица кийчъе, хIаьта иштта заповедене лерхIаращца тарлуш доаца хьунах пайда эцара кхыдола гIулакхаш леладе бокъо дац.

Заповедникий хьунашка Iунал дара хьу теден санитарни гIулакха хьу хьакхен йиш я, нагахьа санна уж балхаш заповедене лерхIарашка хьежжа дале.

Заповедникий хьунашка хьунах пайда эцара порядок заповедникий хьакъехьарча положенеша белгалъеш я.

СТАТЬЯ 41. Колхозий хьунашка хьунах пайда эцара башхалонаш

Колхозий хьунашка хьунах пайда эц эггара хьалха колхозашеи совхозхошеи.

Колхозаша (колхозий юкъарча хьун боахама организацеша) колхозий хьунех мах боацаш массе тайпара пайда эц общественни боахама эшача гIулакхашта. Колхоза членаша цу хьунех пайда эц чухьнахьарча маьхах е мах боацаш.

Колхоза общественни боахама эшараш Iалашдаьчул а колхозхошта хьунцеи хьунагIарча кхыча продукцеи кхоачам баьчул а тIехьагIа колхоза йиш я хьунах пайда эцача кхычарга цу хьунах пайда эцийта. Хьунах пайда эцача цар колхозий хьунашкара кийчъяьча продукцех боагIа мах пачхаьалкхен лоархIамеча хьунашта оттаьча таксашка хьежжа боаккх колхозо. Колхозий хьунашка хьунах пайда эцарах хьатIадена ахча хьун боахам лелабарга дIадохийт.

Колхозий хьунаш колхозий члений юкъара собранеш е уполномоченней собранеш раьза а йолаш ерригаш а е цхьадолча даькъе союзни республика Министрий Советага дIаяла йиш я пачхаьалкхен лоархIамеча хьунашта юкъе дIачуяхийта.

СТАТЬЯ 42. Доазонна йистерча хьунах пайда эцара башхалонаш

Доазонна йистерча хьунех пайда эц укх Лардаша а ССР Союзеи союзни республикайн кхыча законодательства а оттаьча порядкагIа.

Доазонна йистерча хьунах пайда эцара башхалонаш бокъо йолча органаша увттаю доазон тIарча бIун командованеца дага а яьле.

III ДАКЪА

Хьунаш юхаметтаоттаяри цар продуктивность лакхъяри

СТАТЬЯ 43. Хьунаш юхаметтаувттаяри хьунаш дIайогIари

Хьу хьекхача, гаряшка, тIахиннача кхыча лаьтташ тIа хьу юхаметтаоттае еза, хIаьта кердача хьунашта лаьрхIача кхыча лаьтташ тIа хьунаш дIаювгIа еза.

Хьунаш юхаметтаувттаяреи хьунаш дIаювгIареи балхий объемаш халкъа боахам дегIабоалабара пачхаьалкхен планаш тIа увттаю.

Хьунаш юхаметтаувттаелгеи дIайогIилгеи, хьун фу кийчделга, дIайогIаргйолча хьун материал кхиелга хьун боахама пачхаьалкхен органий хьун боахама предприятеша, хьун боахам лелабелга тIадожадаьча кхыча предприятеша, организацеша, учрежденеша деш да. Уж балхаш кхоачашделга кхыча организацешта а тIадожаде йиш я ССР Союзеи союзни республикайн законодательства.

Хьу кийчъечеи дIаувзачеи хана хьу кийчъераш декхарийла ба хьекхача моттигашка хьу юхаметтаоттаяра аьттув бола хьалаш хилийтара тIадерзадаь дIадехараш кхоачашде. Уж дIадехараш теркалде доагIа иштта хьу кийчъяраи дIаувзараи керда техника хьае дагалоацача хана.

Хьу кийчъяра балхаш хьун боахама пачхаьалкхен органаша увттаеча порядкагIа деш да.

Хьу кIезига йолча районашка хьу ебаяра, хьу йоацача районашка хьу дIаювгIара, из данза даргйоацача кхыча моттигашка пачхаьалкхен хьун фонда лаьтташта юкъедахийта мегаргда кхыча категореех дола лаьтташ, эггара хьалха юрта боахама гIулакха леладе пайдана доацача лаьттай участкаш (ораш, аьлеш, гIомараш, и. кх. дI.), хIаьта иштта хьу—кIотаргаш тIаьнна пачхаьалкхен запаса лаьтташ а. Кхыча категореех дола лаьтташ пачхаьалкхен хьун фонда лаьтташта юкъедохийтилга ССР Союзеи союзни республикайн лаьттан законодательства оттаьча порядкагIа деш да.

СТАТЬЯ 44. Хьуний продуктивность лакхъяри хьуна Iунал дари

Хьунашта юкъерча гаьний дикал тоаяра, хьуна Iунал дара теда еза гаьнаш, санитарни гIулакхашта теда а кIезигача маьха йола гаьнаш ягIача хьунашта реконструкци яра теда а еза, ханашка диллача гIаьххьача боараме хургйолаш хьунаш тоаяра, цу даькъе къаенна гаьнаш дукха ца Iайтара, хIаьта иштта лаьтта хьаьидара тIаерзаяь мероприятеш чакхъяха а хьуний продуктивность лакхъяра гIойле еш дола балхаш де а деза.

Хьун боахама пачхаьалкхен органий хьун боахама предприятеш, хьун боахам лелабелга тIадожадаь йола кхы тайпа предприятеш, организацеш, учрежденеш декхарийла я:

хьуна Iунал де, лаьттан беркат алсамдаккхара, сов тIаьда лаьтташ докъадара, лаьтташта хини михеи эрози ца хилийтара, ушали тухи тIа ца далийтара, лаьтташ толхадеш йола кхы тайпа процессаш ца хилийтара тIаерзаяь мероприятеш а хIаьтта иштта хьун гаьний фу, дикал тоаяра, цар продуктивности моттигаш лораяра свойстваши лакхъяра тIаерзаяь мероприятеш а чакхъяха;

пачхаьалкхен хьун фондерча лаьттаех хьунаш юхаметтаоттаеи керда яраш дIайогIеи лаьрхIача лаьтташка уж балхаш чакхдахара ма-могга дукхагIеи эффективнегIеи пайда эцара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаха.

IV ДАКЪА

Хьунашта ха дари уж лораяри

СТАТЬЯ 45. Хьунашта ха дари уж лораяри

ЦIи ца ялийтара, законагIа доацаш ца хьеххийтара, хьунах пайда эцара оттаяь порядок ца телхаяйтара, хьун боахама зе деш дола кхы тайпа гIулакхаш ца леладайтара а хIаьта иштта зуламеча садоахкача хIамаехи лазарехи хьу лораяра а хьунашта ха де а деза.

Хьунашта ха дарен уж лораярен мероприятеш чакхйоахилга тIадулл:

пачхаьалкхен лоархIамеча хьунашка — хьун боахама пачхаьалкхен органий хьун боахама предприятешта, цу хьунашка хьун боахам лелабелга тIадожадаь йолча кхыча предприятешта, организацешта, учрежденешта, хIаьта иштта йоагI-йоагIача министерствашта ведомствашта, къахьегамхой депутатий городской Советий исполнительни комитеташта;

колхозий хьунашка — колхозашта, цу хьунашка хьун боахам лелабелга тIадожадаьча кхыча организацешта, хIаьта иштта йоагI-йоагIача юртбоахама органашта а.

Союзни республикай министрий советаша, автономни республикай министрий советаша, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташа новкъостал ду ССР Союзеи союзни республикайн законодательствага хьежжа хьунашта ха дарен уж лораярен мероприятеш чакхйоахача, хьунагIа ювлача цIерашца къовсам лоаттабара тIаерзаяь ерригa мероприятеш чакхйоахилга Iалашдеча, уж йоаяра баха нах оарцагIбоах, цIера духьалара техника, транспортни средстваш тIаоз, цIи ялара чIоагIа кхерам болча хана, декханза ца доалаш моттигаш нийсъелча, баха нах хьунашка ухилгеи цига транспортни средстваш чуйоагIилгеи дехк.

Шоаш чакхдоаха гIулакхаш хьунашкарча хьалаи уж юхаметтаоттаяраи Iаткъаш йола предприятеш, организацеш, учрежденеш декхарийла я хьун боахама пачхаьалкхен органашца, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташца, пачхаьалкхен кхыча органашца йийца а йийца вIаштIехьъяьха цIераш ювларахи хьун боахама зе деш долча кхыча гIулакхехи хьунаш лораелга Iалашдеш йола технологически, санитарни, кхыйола мероприятеш ССР Союзеи союзни республикайн законодательствага хьежжа чакхъяха.

Пачхаьалкхен хьун фонда юкъейоагIаш йоацача дIаегIача хьун-кIотаргий гаьнашта ха делгеи уж лораелгеи лаьттах пайда эцараштa тIадулл.

СТАТЬЯ 46. СССР-ера хьун ха

Хьунашта ха а ду, уж лора а ю: СССР пачхаьалкхен хано; хьун боахам лелабеш йола предприятеш, организацеш, учрежденеш шоай системана юкъейоагIача министерствайи ведомствайи хьун хано; къахьегамхой депутатий городской Советий исполкомий хьун хано; колхозий хьун хано.

СССР пачхаьалкхен хьун хана, министерствайи ведомствайи, къахьегамхой депутатий городской Советий исполкомий хьун хана, хIаьта иштта колхозий хьун хана а ССР Союза законодательствага хьежжа бокъонаш ду хьунашта ха дарен уж лораярен правилаш, хьунах пайда эцара, пачхаьалкхен хьун фонда лаьттаех царна лаьрхIача гIулакхашка хьежжа пайда эцара порядок телхаелга юхатохараи цу тайпара моттигаш ца нийсъялийтараи, хIаьта иштта хьуна зе деш дола кхы тайпа гIулакхаш юхатохара а цу тайпара моттигаш ца нийсъялийтара а.

Хьун боахама пачхаьалкхен органашта тIадулла СССР ерригача хьунашка ха дарен лораярен гIулакх вIаштIехьдаккхара тIахьожам лоаттабелга.

V ДАКЪА

Хьуний пачхаьалкхен учет, пачхаьалкхен фонда лаьттай учети пачхаьалкхен хьун кадастри. Хьунустройство

СТАТЬЯ 47. Хьуний пачхаьалкхен учет, пачхаьалкхен хьун фонда лаьттай учети пачхаьалкхен хьун кадастри

Хьунех дикагIа пайда эцилга вIаштIехьдаккхара, уж юхаметтаоттаяра, лораяра а кIалхара яхара а, хьун боахам дегIабоалабареи хьоккхаш йола хьун фонд дIанийсъяреи планаш увттаяра духьа пачхаьалкхен чотах хьуний пачхаьалкхен учет, пачхаьалкхен хьун фонда лаьттай учет лелаю, леладу пачхаьалкхен хьун кадастр, ССР Союза цаI йолча системегIа.

Хьуний пачхаьалкхен учет, пачхаьалкхен хьун фонда лаьттай учет, пачхаьалкхен хьун кадастр леладу СССР Министрий Совето оттаяьча порядкагIа.

Пачхаьалкхен хьун фонда лаьттай учет лелаю лаьттай пачхаьалкхен учет яргара дIадехараш кхоачаш а деш.

СТАТЬЯ 48. Хьунустройства шийна чулоац, хьунех дикагIа пайда эцилга, хьуний продуктивность айелга, юхаметтаоттаелга, лораелга, кIалхара йоахилга, хIаьта иштта хьун боахам лелабара культура айелга Iалашдара тIаерзаяьча пачхаьалкхен мероприятей система

Хьунустройства чулоац укх лохехьара хьунустроительни гIулакхаш:

хьунбоахама предприятей территорей доазонаш оттадар, хьун боахама пачхаьалкхен органий хьунбоахама предприятей боахама чура территореш, хIаьта иштта хьун боахам лелабар кхыча предприятешта, организацешта, учрежденешта тIадиллача хьунаша дIалаьца территореш вIаштIехьяхар;

хьу хьакхара керттера пайда эцара расчетни хьу хьокха моттигаши хьунех пайда эцара кхыча тайпай дукхали, хIаьта иштта уж хьакхара способаши оттаяра хьун ресурсаши, хьуний тайпаши цар ханаши мелий хар;

гIулакх дара хьу хьакха, санитарни хьу хьакха, кIезига мах болча хьунашта реконструкци ярца, йокъаярца, хьунбоахама кхыча мероприятещца ювзаенна хьу хьакхара йола участкаш гучаяхар;

хьунаш юхаметтаоттае, хьу дIайогIа лаьрхIа йола участкаш малагIаш я таххар, хьунаш юхаметтаоттаяра способаш къоастаяр;

хьунаш кIалхара яхара категореш оттаяр, яханза ца йоале хьунаш цхьан группера кхыча группе йоахилга данза даргдоацаш хилар бакъдар;

топографо-геодезически, хьунбиологически, кхыдола хьажараши тохкамаши, хIаьта иштта кхыдола хьунустроительни гIулакх дар.

Хьунустройства материалегIа увттаю хьун боахама пачхаьалкхен органий хьунбоахама предприятешта, хьун боахам лелабар тIадиллача кхыча предприятешта, организацешта, учрежденешта лаьрхIа хьун боахам вIаштIехьбаккхареи дегIабоалабареи проекташ.

Оттаяьча порядкагIа чIоагIъяь хьун боахам вIаштIехьбаккхареи дегIабоалабареи проекташ гIулакх деш я перспективни текущи планаш увттаелга дIадоладара материал хиларца, хIаьта хьун боахам лелабараи хьунах пайда эцараи йола лард а я.

Хьу хьокхача моттига расчетни лоархIам бу керттера пайда эцача хьунаш йIаьхха хана хьакхара хьун боахама пачхаьалкхен органий хIара хьунбоахама предприяте, хьун боахам лелабар тIадиллача кхыча предприяте, организаце, учреждене хьунустройство еча хана, хьуний группаштеи боахамаштеи къаьст-къаьста (дийхка, чIоагIа, кIаьда гаьнаш), хIаьта областашка, краяшка, республикашка гIолла а бу.

Хьу хьокхача моттигий расчетни лоархIам бара порядок оттаю СССР Министрий Совето.

Ерригача хьунашка хьунустройство чакхйоах пачхаьалкхен хьунустроительни предприятеша ССР Союза хьун боахама пачхаьалкхен органо оттаьча ССР Союза цаI йолча системагIа.

VI ДАКЪА

Хьун законодательство толхадарах бола бехктокхам

СТАТЬЯ 49. Хьун законодательство толхадарах бола бехктокхам

Шийна дагадоххарах хьунах пайда эцара бокъо кхычоа дIаялар, хьу пачхаьалкхен доалахье хилар гучахъа е къайлагIа телхадеш леладу кхыдола юхмаччахьа гIулакхаш харцахьа да.

Цу тайпара юхмаччахьа гIулакхаш леладара бехке бараш а, хIаьта:

бокъо йоацаш хьу тедарах, дIахо дегI дахьаргдоацаш гаьнаштеи кIотаргаштеи зе даьраш;

цIи теха а лора ца луш цIи лелаяр бахьан долаш хьу хIалакьяьраш е цунна зе даьраш;

хьунашка пожарни кхеразмлен бокъонаш телхаяьраш;

Iоухийтача хиица, газаща, химически веществаща, кхыйолча промышленни коммунально-бытовойи хIамашца, отходашца, бIехачо хIамашца хьунаш йокъаяьраш е лазар кхетийтараш;

хьун питомникашкара, плантацешкара хьуна культураш, дIаегIа зIамига гаьнаш, хIаьта иштта хьу юхаметтаоттаяра лаьрхIа ше хьатIайоала кегий хьу хIалакьяьраш, цунна зе даьраш;

пачхаьалкхен хьун фонда лаьтташ тIа кIотаргаш дIайоахаш, цар тIа гIишлош хьалъеш, хьу чакхйоахаш, складаш хьалъеш йоагIаш йола бокъо а йоацаш цу лаьттаех пайда нийцараш;

хьу тIайоацача пачхаьалкхен хьун фонда хьунашкеи лаьтташкеи бокъо йоацаш йол хьекхараш а хьайбаш доаржадераш я;

из де йиш йоацача е хьун билетех мара де йиш йоацача бокъо йоацаш сом, бIараш, грибаш, комараш, кхыйола хIамаш а гульераш;

хьу хьакхара, из кийчъяра, дIаозара, живица кийчъяра оттаяь порядок телхаераш;

хьунашка оттаяь доазонаш белгалду знакаш дIайоахараш а йохаераш а;

хьуна пайдана йола фауна хIалакьяраш. ССР Союзеи союзни республикайн законодательствага хьежжа уголовни е административни бехктокхаме оза боагIа.

Кхыча тайпара хьун законодательство телхадарах а бехктокхаме озилга оттаде йиш йолаш да ССР Союзеи союзни республикайн законодательство.

ССР Союзеи союзни республикайн законодательствос оттабаьча боарамагIа а порядкагIа а хьун законодательство толхадарах хиина зе юхаметтаоттаде декхарийла я предприятеш, организацеш, учрежденеш, гражданаш.

Хьун законодательство толха а даь законагIа доацаш яьккха хьу е кхыйола продукци хьа а яьккха хьун боахам лелабелга тIадиллача предприятена, организацена е учрежденена дIаяла еза, нагахьа санна цун бокъонаш толхаяьйий — хьунах пайда эцачоа. ЗаконагIа доацаш яьккха продукци хьаяккха йиш йоацаш яле цунах боагIа мах хьабаккха боагIа.

Хьунах пайда ийбераша хьунах пайда эцара порядок толхайой СССР Министрий Совето оттаяьча порядкагIа хьунах пайда эцилга юха соцаде йиш я.

Хьунаш цIерех лораелга, хьунаш из юхаметтаоттаяраи воча оагIорахьа Iаткъаргдола хIамаш ца хулийтилга Iалаш ца деш, хIаьта уж балхаш деча хана технологически, санитарни, кхыйола мероприятеш кхоачаш ца ярца дувзаденна хьунашта а уж юхаметтаоттаяра а кхерам тIатоссаш дола балхаш предприятеша, организацеша, учрежденеша дой ССР Союзеи союзни республикайн законодательствос белгалдеча порядкагIа кхы ца дайташ юха совцаде йиш я.

Пачхаьалкхен хьун фонда юкъейоагIаш йоаца защитни хозалаи егIа гаьнаш а кIотаргаш а хIалакьярах е царна зе дарах бехке бараш хьун законодательство толхадарах оттадаьча тайпара бехктокхаме оз, нагахьа санна ССР Союзеи союзни республикайн законодательства тIа уж кхыча тайпара бехктокхаме озилга белгалдаьдеце.

Хьу юхаметтаоттаяра, из дикача хьал тIа хилийтара, толашагIча фух хилийтара, цун продуктивность айяра, хIаьта иштта кхаьчача хьуна ресурсаех пайда эцара кхоачашъянза яргйоаца мероприятеш кхоачаш ца ярах, бехке бараш ССР Союзеи союзни республикайн законодательствага хьежжа бехктокхаме оз.

VII ДАКЪА

Дунен халкъашта юкъера договораши соглашенеши

СТАТЬЯ 50. Дунен халкъашта юкъера договораши соглашенеши

Нагахьа санна СССР-о дакъа лоацача дунен халкъашта юкъерча договора тIа е дунен халкъашта юкъерча соглашене тIа советски хьун законодательства тIа яраш санна а йоацаш кхыйола правилаш яле, тIаэц дунен халкъашта юкъерча договора е дунен халкъашта юкъерча соглашене правилаш.

Цу тайппара хIама де доагIа йоагI-йоагIача союзни республика доазон тIа а, нагахьа санна союзни республикас дакъа лоацача дунен халкъашта юкъерча договора тIа е дунен халкъашта юкъерча соглашене тIа союзни республика хьун законодательства тIа яраш санна а йоацаш кхыйола правилаш яле.

ДIаде фу кийчдар—бехктокхаме гIулакх

Юрта боахама къахьегамхошта дика хов хьувкъам бахьан лоаттабеча къовсаме бIаьстан кхашкарча балхашта массе оагIорахьареи дикеи кийчо елга мел боккха лоархIам болаш да. Укхаза дерригa а лоархIаме да, укхаза ловдам боацаш хIама дац. Эггара хьалха из да ерригa кадраш Iомаяр, фу кийчдар, тIоадал Iояр, гурахьа дийна ялаташ ца дойтара йоакхо яр, минеральни удобренеш хьатIаозар, органически удобренеш кийчъяр, техника йизза кийча хилар Iалашдар. хьувкъама гIулакх деш мел дола кхыдола гIулакхаш дар, аьнна да КПСС Центральни Комитета СССР ерригача къахьегамхошка долча письмо тIа.

Уж дешаш кхета а деш республика дукхагIдолча боахамаша лерттIа кийчо яьй бIаьстан балхаш ший ханнахьа дIадоладара, укх шера хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдара.

Ялатеи кхыча культурэйи хьувкъам алсамбаккха йиш хулийтача дукхача торонашта юкъе керттера моттиг дIалоац дика кийчдаьча фуно.

Колхозашкеи совхозашкеи дIаде Iалашдаьча 13,18 эзар тонн тайп-тайпарча культурай фух 1 февраль тIаккхоачаш дIадувча боарамга дIакхоачалир 12,48 эзар тонн. Цунах дIадувча боарама цхьоалагIча класса 6,96 эзар тонн да, хIаьта шоллагIча — 4,54 эзар тонн, юхе дисар — кхоалагIча класса. ЦхьоалагIчеи шоллагIчеи классага дIакхоачадаьр дерригa 88 процент мара дац. ХIаьта укх шера дIаюврґйола ерригa культураш дIадувча боарама цхьоалагIчеи шоллагIчеи класса дола фу тоссаш дIае социалистически декхар тIаийцад республика юрта боахама къахьегамхоша. Вайна гучча тайпара социалистически декхар кхоачашданза диса мег.

ДIадувча лакхача боарама фу кийчделга къаьстта дика вIаштIехьдаьккхад Грозненски, Назрановски, Сунженски районашка. Грозненцаши сунженцаши 99 процент фу дIакхоачадаьд цхьоалагIчеи шоллагIчеи классага, хIаьта Назрановски района къахьегамхоша — 95 процент.

БIаьсти дIаювча культурай дерригa фу дIадувча боарама цхьоалагIча классага дIакхоачадаь колхозаши совхозаши а я вай республике. Царех я Сунженски района «Путь к коммунизму» яха, Ленина, ЦIеча Эскара цIерагIа колхозаш, «Загорский», «Экажевский», «Ингушский» яха совхозаш.

БIаьсти дув фу кийчдара геттара тIехьабус Шелковской, Ачхой-Мартановски, Гудермесски, Урус-Мартановски, Надтеречни районий юрта боахама болхлой. Иштта, дIаде Iалашдаьча фух Ачхой-Мартановски районе — 12 процент, Шелковской районе — 19 процент, Урус-Мартановски районе — 16 процент, Гудермесски районе — 4 процент мара дIакхоачадаьдац дIадувча боарама цхьоалагIча классага.

КIезига теркам тIабохийт дIаде фу кийчдара Шелковской района «Коминтерн» яхача колхозе. Ялата культурай дIаде Iалашдаьча фух 19 процент мара дац цу боахаме дIадувча боарамагIа. доацаш да хьажкIай, гепарий фу, дуга дар — тIаьда, хIаьта люцерна фу цIенданза да. Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» яхача совхозе Iалашдаьчох дIадувча боарамга 34 процент мара дIакхоачадаьдац. Из а дерригa кхоалагIча класса да. ДIаде пайдана дац цу боахаме кийчдаь гороха фу а.

ХIанз а цхьоалагIча класса фу дац Гудермесски района «Терек», Надтеречни района «Калаусский», «Горагорский» яхача совхозашка. Доацаш да бIаьсти ювча культурай фу Наурски, Гудермесски, Малгобекски районий цхьадолча боахамашка. ХIаьта Наурски района Калинина, Ленина цIерагIча, «Авангард», «Комсомольский», «Победа» яхача, Малгобекски района Ахриева цIерагIча, «Малгобекский» яхача совхозашка Iалашдаь кена, тайп-тайпарча баьций фу хIанз а цIенданза да, цул совгIа телхаю фу дIаоттадаь лоаттадара бокъонаш а. Шоай доалахьа фу цIенду магнитни установкаш йоллаше а карфитинни бIехача йоархIий фух цIенданза да люцерна фу Наурски района Ленина цIерагIча, «Красное Знамя» яха , Шелковской района «Коминтерн» яхача колхозашка.

Дукха йисаяц бIаьстан кхашкара балхаш дIадоладе. Иштта доллше а кхашкара балхаш ший ханнахьа дIадоладе кийчо яра кIезига теркам тIабохийт республика цхьадолча боахамашка. Цу гIулакхо тIехьагIа доккха зе де а мег. Цудухьа сухалбе беза фу Iалашдара а из дIадувча боарамга дIакхоачадара а.

ХIара боахаме бIаьсти ювча культурай планал совгIа Iалашдаь фу хилийта деза. Нагахьа санна гурахьа йийна культураш йойя царна метта дIаде эшаргда из.

Гурахьа дийна ялат дайча, цунна метта ялата хьажкIаш, борц, кен, дIабе беза, ялат дIадийна кхаш кIезигагIа хургдоацаш. БIаьсти ювча культурай фу планал совгIа Iалашде лезаргда къаьстта Шелковской района боахамашка. ХIана аьлча, укх шера хиннача шелало цхьайолча моттигашка зе даьд цу района гурахьа дIадийнача ялата.

Ялатеи кхыйолчеи культурай хьувкъам хIара гектара тIара соахкарчул дикагIа чуба социалистически декхар тIаийцад республика кхаш леладераша. Денна дош кхоачашде безам бале фу дIадувча боарама цхьоалагIчеи шоллагIчеи классагIа хилийта деза. Цу гIулакха къаьстта йоакхо е еза Iалашдаьча фух дукхагIдар дIадувча боарама кхоалагIча класса мара доацача «Грозненски шурий», «Шурий № 1», «Гойтинский», «Гехинский», «Терский» яхача совхозашка.

ХIара шера кхоачамболлаш дика Iалашбац вай республике баха нах коартолашца. Из кхоачамбоацар дIадаккхара укх шера дукхагIа теркам тIабахийта беза. Шерде деза коартолаш дIаюв кхаш Назрановски, Сунженски районий колхозашкеи совхозашкеи.

Коартолаш бIаьстан юххье эггара хьалха дIаювча культурех цаI я. Из кхета а деш маьогта сихагIа дIакхоачаде деза цу культура фу дIадувча боарама лакхарча классага.

Укх деношка дерригача боахамашка кхы юха а хьажа беза дIаде Iалашдаь фу мел дика да. Из болх ший ханнахьеи дикеи чакхбаккхара бехктокхаме ба колхозийи совхозийи агрономаш.

Е. ПЕРЕДЕРИЙ,
республика пачхаьалкхен фуи инспекце начальник.

Свердловски область. «Уралэлектротяжмаш» объединене къахьегамхоша караерзаяьй 130 тайпара керда машинаш, прибораш, аппараташ.

СУРТА ТIА: йоккхий электрически машинаш вIашагIъехка участок. Аьрдехьара аьттехьа: коммунистически къахьегама ударницаш Ярмухаметова Соня, Московкина Валентина, Громова Полина синхронни компенсатора статора тIа изоляци еш болх чакхбоаккхаш ба.

Э. КОТЛЯКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Массаза а тIеххоачашду гIишлон балхаш

МОСКВА. Лавочкинен Флотски улицаш вIашагIкхеттача моттиге хьалдеш латт коза, 17 этаж йола цIенош. Из я мехка йоккхагIа ярех йола Паччахьалкхен публични научно-технически библиотека. Цун 14 этажа тIа хургья читальни залаши 900 моттига лаьрхIа лаборатори. Библиотека хранилище хургда 9 миллион гаргга тайп-тайпарча Iилман-технически дешаех дола книжкаш.

Библиотека здани хьалъеш я «Мосэнергострой» треста № 2 йолча гIишлон-монтажни управленера Бирюков Иван керт-те латта бригада.

Цхьа барт а болаш дика болх беш хиларо торо хулийт бригада хIара бетта монтажно-гIишлон балхаш 110—115 процент кхоачашде. ХIанз гIишлонхой корпуса лакхехьарча этажашка панелаштеи пилонаштеи монтаж яь боалаш латт.

Сурташ тIа: (аьттехьа) технически надзора воккхагIвола инженер В. Калакин (аьттехьа йистте латтар), прораб С. Хрычов, бригадир И. Бирюков производства дешаш къоастадеш ба.

Аьрдехьарча сурта тIа сварщик В. Гурин. Ткъо шу гаргга ха я гIишлошъеча из болх беш вола, къахьегаме даьха толамаш бахьан долаш «9-ча пятилетка ударник» яха знак еннай цунна.

М. ПРУДНИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Спорт

ВОЛЕЙБОЛ

Хьалхарча лига командашта юкъе Советски Союза хьалхе яккхара яхьашка Тбилисен Ташкентен лайзача кхоалагIчеи йиьлагIчеи туре шозза ийшачул тIехьагIа шоай «цIагIа» уж котбовларга сатувсаш бар дукха а спорт езараш. ДIадахача шоаттдийнахьен кIирандийнахьен «Красный молот» завода спорта Дворец хьалйизза нах гулбелар «Автомобилисто» Азербайджана волейболисташ тIаэцаш. Хьалхарча дийнахьа «Автомобилист» котъяьлар счет 3 : 1 йолаш. ХIаьта шоллагIча дийнахьа кхы а дикагIа лайзар вай спортсменаш. Счет 3 : 0 йолаш эшабир грозненцаша бакински волейболисташ.

«Автомобилиста» аргIанара ловзар 26 — 27 феврале Ереване хургда.

ФУТБОЛ

Чакхйоалаш латт Нохч-ГIалгIайчен традиционни Iан чемпионат. ЙиьлагIча туро хьакъоастайир 1977 шера чемпион хила торонаш йола командаш. ДIадахача шера чемпион — гудермесски «Локомотив» «Старогрознефть» НГДУ командаца ловзаш счет 4 : 1 йолаш котъяьлар.

Цу подгрупе хьалхле делаеча цхьаькха цхьан командо ЧИГУ студенташа счет 5 : 1 йолаш «Гипрогрознефтехима» футболисташ эшабир.

Сакъердаме хилар аргунски «Вайнахен» грозненски «Луч» яхачен командай вIашагIкхетар. Счет 2 : 1 йолаш котбаьлар аргунцаш.

Т. АРГУНОВ.

ШОАНА, ДАЙ-НОАНОЙ

Мишта деш шун беро?

Чакхдаьннад дешара шера хьалхара ах шу. КхоалагIа йола четверть... Из дешара шера эггара йIаьхагIа а халагIа а яр я. КхоалагIча четверте дешархой йистебоал дешара шера лаьрхIа йола керда материал Iомаяь. ЙиьлагIча четверте дукхагIа йолча хана Iомадаьр кердадаккхара мара ха яц.

Чакхдаьннача дешара ах шера шоаш баьча балха итог яьй республикерча школай хьехархоша. Техкад дешархошта коммунистически кхетам балара, цар знанеш кIоаргъяра шоаш фу даьд, де дезаш фу дисад. Массавар гIадвугаш да республикерча цхьайолча школай хьокхамаш. Масала, Наьсарерча № 3 йолча юкъерча школа 1512 дешархоех тIехьавусаш 24 мара вац.

Къаьстта хьехархоша 10-ча пятилетка хьалхарча шера дика болх баьлга гойташ да школе 4-ча «Б» классе 32 дешархочох 7 отличники 10 хорошисти хилар. Т. Нальгиев, М. Бештоева, Л. Беркенхоева, Б. Бязиев, К. Моушев, Л. Таршхоева, М. Костиева — уж отличникаш ба. Школе «4», «5» йолаш хьалхара ах шу чакхдаьккхад 10 «Б» классерча Берсанов Хьаджи-Бикара, Гациев Хьусена. 9 «Е» классерча Шадижева Лизас, Оздоева Фаризас. Чемурзиева Сонясс, Евлоева Хьанифас, 9 «Г» классерча Вышегуров Къурейша, Дуаршева Лизас, 9 «Д» классерча Ахильгова Маккас, Дахкильгова Земфирас.

Шоаш хьехача предмета цхьаккха а бер дешара тIехьа ца дусаш болх беш хьабоагIа хьехархой: Я. А. Медов, Е. Б. Аушева, Р. Т. Оздоева, В. В. Сушенко, Д. С. Дидигов, А. Б. Газиева.

Уж дика хьокхамаш да. Цар хьахьокх ерригача педколлективо, дирекце шоай керттера декхар дика кхетадаь хилар, уж нийсача новкъа хилар. Бакъда, из иштта дале а школа хьехархой сатийна бац. Школе дешара тIехьабусараш а болаш ба. Цар сагота уйла яйт. ХIара дешархо тIехьависар бахьан къоастадеш, цо ца кхетадаьр юха а кердадоаккхаш болх лелабу хьехархоша урокаш яьнначул тIехьагIа. Школе болх беш я дай-ноаной балха болча. цIагIа дIахьеха саг воацача наьха берашка хьожаш йола группа. Делкъийна школе дIайха хIама а диэ хьехархочун кулгалца школе урокаш (цIагIа бе беза болх) Iомаяйт берашка.

ХIаьта иззал хьехархоша, школа къахьегаш, дукха бий даьштеи ноаноштеи юкъе шоай беро мишта деш ховш, царга дикагIа дешийтара хьехархочоа эша гIо новкъостал деш? Дешара тIехьадусача берий цхьабола дай-ноаной хьехархошта школе шин-кхаь шера цкъа гац. БоагIе а хьехархо бехке ве мара а багIац. Дешара тIехьадусачарех дукхагIа дола вайнаьха бераш эрсий метта «2» йолаш да. Бераш цу предметах ца кхетар керттера бахьан гонахьа а школе а из мотт буца эрсий бераш кIезига хилар хинна Iац. Эрсий мотт шаьрбеш деша книжкаш да, радиос, телевизора ду къамаьл хоз. ХIаьта эггара лоархIаме да цIагIа бе бенна болх боаггIача тайпара кхетош нийса бар. Масала, цкъа аз 5-ча классе деша ягIача Лида яхача йиIигас урокаш мишта ю зийча сона гучадаьннар ер дар.

Книжка хьа а дийлла цхьаццa дош яздеш тетрада тIа хьатIаяздеш ягIар из. Еррига текст кхетаергйолаш Iа а йийша, предложеней маIан ховш банзар болх. Яздаь яьлча тетрадь дIа а къайла правила Iомае эттар.

Духхьала стихотворени Iомаеш санна из дагахьа Iомаяр мара кхы цхьаккха бувзам бацар по яьча упражненеи правилаи юкъе Iомадаьраш дешаш хилар мара цу дешай маIан кхетадеш а дацар.

Иштта урокаш ещ цхьа Лида хинна Iац. Цхьаболча дешархоша математика урок еш хилча уйла ца еш цифраш дIа а хьа а увттаеш миччa беса, хало ца еш жоп лаха гIерт. Е географи, истори Iомадеш болх бац картаца. Оттаяц план е схема. Урок механически уйла ца еш Iомаю. ХIаьта иштта Iомаеча урокашца безам хилац, Iомайича а атта йицлу.

Дешара тIехьадусаш дола бер Iомаде деза учебникашца болх бе, шийна хьалхашка этташ хаттара цу тIера жоп латача ха. Нагахьа санна бер материалах кхете, цун безам тIаболе атта а сиха а ю цо урок. ХIаьта цу гIулакха бер дош ца тувладолийташ ладувгIаш хила деза хьехархочун хьехамга, бераша классе телача жопашка. ЦIагIа учебникаца болх беш дагалаца деза хьалхагIа ше мел Iомадаьр, шийна мел ховр. Урок Iомаеш ха деза материалах юкъе керттера дар хьакъоастаде, из дIахо йодача хана юкъе а кхувлаш заданеш кхоачашъе.

Бакъда, из деррига кхоачашдара, бер нийсача новкъа даккхара дукха къахьега деза. ЦIагIа бе бенна болх кхоачаш беш дешархочун гонахьа бац деша ала е ца ховр дIахатта хьехархой, цун новкъостий.

Школера чудеча бера, къаьстта дешара тIехьадусачоа а, цахаддаш теркам тIалоаттабе безаш дола бер керда материал Iомайича далац. Цун шийна къаьстта лаьрхIа заданеш тел. Уж заданеш мишта кхоачашъе еза хойташ школе новкъостал ду хьехархоша.

ХIаьта цIагIа? Мел дукха школе цун хьехар даьдале а атта дац ший лоIаме дисача бера урокаш е Iоха. Дукха да цун теркам дешара тIера боахаш дар: ловза безам хилар, гонахьара сакъердам, шийна хьалхашка латта декхар кхетадеш ца хилар, ше воккха хилар, шийгара гIулакх дIаэша зама гаьна хетар, и. кх. дI.

Бизза теркам, уйла тIа йохийташ ца хилча дешархочоа караерзалац материал а, шек доал бер ший низах. Цу хана чIоагIа лоархIаме да цун новкъостал дар, ший низах из текшадар. Цудухьа Iомале деза дас-нанас цIагIа бер ший ханнахьа урокаш е Iоха. Заданега хьежжа къоастае еза малагIча урока мел ха йоае еза, урокаш яра оттаяь аргIа хила еза.

Дайи ноанойи хан-ханнахьа шоай беро мишта деш хьажача бакъахьа хургдар.

А. ЦИЦКИЕВА,
къамий школай Iилма-тохкама института Нохч-ГIалгIай филиала Iилман болхло, РСФСР халкъа образоване отличник.

ОЛИМПИЙСКИ ШЕРА ИТОГАШ

ДIадахача шера советски спортсменаша шоай олимпийски толамашта 152 медаль IотIатехай, царна юкъе 60 дошо яр а йолаш. ХIаьта шера дикагIбола спортсменаш белгалбахара хаттараш дича Инсбрукен Монреален хиннача Олимпиадий турпалаш хьакъоастабир. 1976 шера мехка дикагIвола спортсмен хилар гимнаст Николай Андрианов. Ахкан Ловзарашка дакъа лоацаш хинначарех эггара дикагIа каьлар цун (йиъ дошои, шиъ дотои, цаI гезеи медалаш).

Шера дикагIбола спортсменаш ба аьлна цIераш яьхай кхаь Олимпиаде вIаштта кхозза кхоссалуча котваьннача Санеев Виктора. Монреале шиъ чемпионски титул йоаккхаш 800 метр ядарах дунен рекорд оттаяьча Казанкина Татьянай. когсоалозашца ядарах шозза олимпийски чемпионка хиннача Аверина Татьянай. юха а ше эггара низ болашагIа волга хьахьекхача Алексеев Василе...

Шера 19-зза тоаяйтар советски штангисташа дунен рекордаш дIаязду таблица. ХIанз цар цIераш латт таблица 27 мугIарах 12-не тIа, царна юкъе толашагIъяр я Монреале Василий Алексеевга котадо яккхийта рекорд (хьалъурагIтаттар — 255 килограмм), хIаьта дика догдоахийташ да 20 шу даьннача Юрик Вартаняна СССР Кубок яккхара йолча декабрьски турнире даьха толамаш (катехха хьалъурагIъайяр —155,5 килограмм, хьалъурагIтаттар — 193 килограмм).

Иштта дикача оагIорахьара дIадахача шера хьахьекхар шоаш нийсазза дунен рекордаш оттаяьча советски когсоалозаш хехкараша. 500 метр ведача олимпийски чемпиона Евгений Куликова феноменальни секундаш хьекхар — 37,0.

Дагадоацаш хинначох совгIат луш хилча из кхоачаргдар 18 шу даьннача московски дешархочоа Кошевая Маринайна. Монреале 200 метр брасс яхача тайпара нек леш, дунен керда рекорд а оттаеш — 2 минути 33,35 секунди. — котъяьлар из. Къона москвичка нек деча керда толамаш доахачарна хьалха латт: 1976 шера вай нек дераша 91-зза всесоюзни 12-зза европейски рекордаш оттаяьй.

Олимпийски чемпионаш Москва, Киев, Ленинград, Минск санна йола традиционни спортивни центрашкара меттел хIанзалца йоккхача спорте йовзаш ца хиннача городашкара а ба. Из доагIа, масала, Сыктывкар яхача города, цига хьалкхийнаб лыжаш тIа удача олимпийски чемпионаш хинна Раиса Сметанинан, Николай Бажуковн.

ДIадаха олимпийски шу дуккхача ветеранашта цар спортивни вахаре тIехьара хилар. Масала, Инсбруке хиннача Ловзарашка ша тIа халхар дарах чемпионаш хиннача ялхазза дунени Европан чемпионашта Пахомова Людмиланеи, Горшков Александран. Белгалдаккха деза, «Нувель де Моску» яхача газета призаш яхара йолча яхьашка чемпионаша спортаца Iадика ювцаш цIи хезар цу яхьашка чемпионаш хиннача 12 шу даьннача Черкасова Маринайи 18 шу даьннача Шахрай Сергеян. Цар хьекхар хIанззалца цхьанне ца яь дииазза го боаккха подкрутка, хIаьта кхойтта шу даьннача Водорезова Еленас цу турнире ший лоIамагIа йолча композице кхозза гобоаккхаш 5-зза кхоссаялар. Иштта дIаелар 1976-ча шера Олимпиада чемпионаша эстафета 1980 шера олимпийцаш хила йиш йолчарна.

ДIадахача спортивни шера турпалашта юкъе — хоккеях йола СССР сборни, Монреале олимпийски толамаш даха йолаенна кхалнаьхеи маIанаьхен мехка гандбольни командаш. Монреале хьалхара ловзаеш хинна дошо медалаш яьха баскетболах йола СССР кхалнаьха сборни. Вай баскетболисткаш цкъа хинна Iийна цу дунени Европан чемпионкаш — 18 шу да официальни яхьашка уж ца эшабу.

Шиъ Олимпиада — Ахканари Iайи — шоай йоккхалга хьежача кхычарел лоархIамегIа хинна яле а ала доагIа дIадахача шера хиннача кхыча яхьех. Акробатиках хиннача дунен чемпионате вай командас пхиъ дошон кхоъ дотои медалаш яьхар, хIаьта батута тIа кхувсаваларах сийрда цIе майкаш ювхача атлеташа еррига а йиъ дошо медаль яьккхар. Акробатий яхьашка дакъа лоацаш хинна 16 шу даьнна Ставрополера дешархо Людмила Цыгановайх 1976 шера эггара къонагIа йола дунен чемпионка хилар. Ця аьлча валац. 1976 шеро спорт езача советски наха халахетараш а даьлга: толамаш дахаизар командаша яйгача атлетике, академически гребле, дукхагIча даькъе нек деча а. ХьалхагIа хиннача Ловзарашка хьежача иштта юха тIехьашка баьнна ватерполисташ, волейболисткаши волейболисташи, баскетболисташ, боксераш, говраш лелаеча спорта мастераш.

СССР-е йоккхача спорта тешаме резерв я. 50 миллион саг ва вай мехка спортаца шоай вахар дувзадаь. Спортсменашта юкъе аханел совгIа бараш 20 шерал кIезигагIа долаш ба. Мехка 3000 совгIа йоккха стадион, 700 хиллал нек ду къайла бассейн, 200 совгIа спорта дворец, 75 яйгача атлетика манеж, 8000 хиллал специализированни зал я.

Социологически тохкамаша хьахьекхад, шоай цIен гаьна йоацаш физкультураца заняттеш е торо йола нах тIехьтIехьагIа дукхагIа хулилга. Мехка хIанзале вахача моттигашка 700 спортивни клуб хьайийллай. 11 миллион бер—дуккхача наха юкъерча яхьай доакъашхой (хоккеисташ — «Дошо шайба», футболисташ—«ТIоарска бургац», нек дераш — «Сакъердаме дельфин», шахматисташ — «КIай ладья», когсоалозаш хехкараш — «Дото когсоалозаш») духхьал цу принципагIа — вахача моттигашкарча клубашка — командашта юкъе доаладаьд.

1977 шу — 1980 шера Москве хургйолча Олимпиада кийчвалара долча диъ шерах хьалхардар да. ДIадахача шеро лоархIамеи тайп - тайпареи бола из болх дика чакхбаккхара во лард еллаяц.

Харитон ЮРЬЕВ.
(АПН).

ГIалгIай орфографех доаххача кхоачамбоацарех

КЪОВСАМЕ ХЬАХУЛ БАКЪДАР

Дикка уйла а еш йийшай аз «Тоаде дезараш дукха да» яха Вышегуров Мухьмада статья. Автора дувцача дукхагIа дарашца раьза хила йишъеце а цо сомадаьккхар тIехьленна ларде дужаргдолаш пайдане, дуккхача дешай, хьаракий уйла яйташ гIулакх да. Цулухьа са дувца безам ба статьях лаьца а сайна хетар а.

Хандеша формашка санна белгалдешашка а (оа), (гI), яхача алапа меттел (х) язде яха Оздоев ИбрахIим бакълув, йоах Вышегурова. «Хозах — диках» яха шн дош-м дутаргда вай, царех уж иштта дитарах хьабала пайда бале. ТIаккха итташ, бIаьш, долча вокх дешашта фу ду вай? Вожаш фу даь да? Масала: дIаьхагIа — лоацагIа, лохагIа — лакхагIа, къахьагIа — мистагIа, ийрчагIа-хозагIа, сийрдагIа — баьдегIа, гIийлагIа — дерстагIа, мерзагIа-кIомагIа. Уж-м яздаь цаваллал дукха ма-дий. Цул совгIа, малагIа эргало я «цул хозагIа — дикагIа саг» ца а яздеш «цул хозах — диках саг» яздеш, хьанах — сенах яхача хаттара жоп а луш «диках» яха дош хотталура дожаре чIоагIача ларда тIа латташ а хилча. Хозбой (х) яхача алапо мотт? Сона хеташ-м хозбац.

(Оа)... Цхьатарра оаз йолча моттиге цхьаннахьа яздеш, вокхазахьа ца яздеш да дIаьха (оа). ХIана. Со кхеташ дац из. Яздой массанахьа язде деза. ХIаьта хIанз вай яздеча бесса уж яздой, яздаьдар е яздаьдацар аьнна цунах гIалат лархIар нийса хетац сона. Дика хургдар торо хилча духхьал цхьа дIаьха (о) грамматикана юкъедеча, кепайоазонна — мукъагIа. Уж тайпа долаш метташ а да вай мехка.

«Шалт» яхаш дош дац гIалгIай меттала. «Шалта герми хьокхаш воаллар» а аргдац. Шалта — шалта я, герми шалтана хьокх. Укхаза хаттар отт: «сенна герми хьокхаш воаллар?» ТIаккха мишта оал: «шалта герми хьокхаш воаллар». «Гора ког тIатехар» а дац нийса. Укхаза а отт лаккхера хаттар. «Горана е горанна» ала деза, яз а иштта язде деза?

«Кхор ба, кхор ба»... Укхаза кхаьчача дикка уйла е езаш дуккхача хана деиз (а) яха йIаьха оаз йола алап метта юкъе доаладь хила дезилга а дагадох.

«Ахьмада Махьмада тума делар», «Даула совгIат делар Рашида». Е хьаэцаргда вай ер дешаш: ваха, ваха, ваха; вахар, вахар, вахар; наха, наха; лала, лала; макха, макха. Цу тайпара предложенеши дешаши нийслу вай меттаца. «Махьмадана - Ахьмадана» мича оал, е «Даудана, Рашидана» а алац. Къаьстта ца кхетаеш нийслу цIера тIехьар алап «д» дола моттигаш, лакхе санна (а—а) латта дешаш. Орфографе хьалхагIа де дезарех хет сона дIаьхен лоацеи (а) къоастадаь цхьан кога тIа доаккхилга.

Укхаза сайна хетар ала безам ба са «когехи — кувгехи». Бакъдар аьлча, сона хезадац «кувгаш» яхаш, цхьа нaггахьа волча саго мара. Цу хьакъехьа къамаьл де эшац аьнна хет сона. «Кувгаш» яхаш мотт кагбечул сона-м дукха хозагIа хет тайжжа «когаш» оалаш.

Вышегуровна тIехьа ва со белгтала (ь) йоагIача из хьарак яздаря. Масала: фаьльг, таьльг, маьльг, хаьльг, ульг, баьльг, кульг, больг тIольг, соальг, чIегильг, боальг, иштта кхы дIа а. Из хьарак къаьстта хоалуш да «л» яхача алапа тIехьа. «Iаг, аьттиг, аьрдиг, моттиг, луттарг...» Дукха да уж тайпа дешаш. Сога хаьттача царна тIехьа (ь) эшац. Иштта из эшац аьнна хет сона «хургда, гургда, лургда, тургда» яхараш санна долча дешашта юкъе а.

«Е» яхача алапа хьакъехьара къамаьл чоалхане да. ХIана аьлча, ёл, ёлхьинг, ёлхар яхача дешашка (ё) яхача алапа оаз ек дикка йIаьхлуш. «Йовсар, йоI, йорт, йоахкар яхача дешашка сона йовш санна хет (ё) оаз. Авторца со раьза ваи «кI-и къ-и» хувца яхача. Царех цхьаккхе оаз метта бухьига тIара ягIац е я йиш а яц. «Къ» яхача алапа яр кIоаргагIара йовгIа, хIаьта «кI-на» яр къамарг йолалуччара. Метта бухьера я «л», «р». «Аь-и я-и» дувца моттиг а хет сона къовсаме. «Я» яхача алапа эрсий меттала еккача беса ший тайпара цIена оаз я. «Даьна, яьна, къаьна, ваьнна, хаьнна, баьнна, лаьна яхача а цу тайпарча кхыдолча а дешашка цIена яц «я» яхача алапа оаз. Цхьабакъда, е «я» я, е «аь» а дувца дезацар «А» яхача, алапий корта болабеча алапах вай «Аь» хьадоре. Из хьаде хала дацар. Вариантaш дукха я я из хьаде. Кхыча къамий да а да из алап.

Нийса хет сона «лоалахо, юртахо» дитача а. «Лоалхо» аьлча лоал латта саг хул пунах. Ше да: «Мангалхо, ахархо, лоаманхо». ХIана аьлча, укхаза «л», «р», «н» яхача оаз йоацача алапашта тIехьа хоалац «а» яха оаз.

«С» алап тIехьа «а» доацаш дита мегарда аьнна хет сона са са, са кха, са, са, са мел яхача а. Иштта мегаргда аьнна хет: хьо в, со в, из в; уж б, ераш б, нах б, салтий б; доахан д, похараш д, ди д, села д. Уж санна кхы дукха а тIехьа «а» яхача алапа оаз белггала хоалуш йоаца дешаш. Цар зе дергдац пайда мара. Цхьабакъда, статья тIа аьннача беса «са корт» ала йишъяц «са фоарт» оалаш санна. «Са корта» ала деза. ХIана? Из корта боландаь. Нийса хургда аьнна хет «ъ» яха хьарак дукхача дешашта «а» увттадечул тIатехача. Цхьабакъда, массанахьа тарлургдий-хьогI аьнна хет. Иштта авторaца со раьза ва «м-хоза, м-дика» яхача дешай варианта а. «Юда» яздара со духьал ва. ХIана аьлча, «ювда» алац вай. Иштта оалаш ца хилча «ю» яхача алапа оаз хилац «йода» яхача деша. Къоабалдаь хьаэца а орфографе чIоагIде а мегаргда «ас». «с» деша тIатохарца кхалсаги — маIа саги къоасторгволаш хилар. ХIаьта а белгалдаккха лов цхьаькха. Нагахьа санна кепайоазон органаша гIалгIаша бувцшача беса массаза а мотт буцаре е «ас» а е «с» а эшацар. Масала: «Кодзоев Т. А. къаьгта хьахьекхар шоай болх мишта лел». Е иштта: «Кодзоева Т. А. къаьгта хьахьекхар шоай болх мишта лел». Кхетадеш децний фуна хьакъехьа?

Лакхе дийцар кIориг долаш хет сона дувцанза дисача шолха алапий хьакъехьара дош. Нагахьа санна, орфографе хьакъехьа вай дувце дукха моттигаш я тахка а ладувгIа а дезаш. «Хь», «хI», «къ», «кI», «пI», иштта кхыдараш а да аттача даха меттел цхьалхадаха йиш йолаш. Масала: «хь-х», «хI-х», «къ-к», «кI-к», «тI-т», «пI-п», «цI-ц», «чI-ч».

Iилманхоша хоза лерттIа къахьеге яздара кхы дукха а аттагIа вариантaш а корорьгья.

Шолха алапаш цхьалхадахаро аттача боаккхаргбар наборщикий, машинисткай болх, кхо-дергдар дукха а каьхат, материалаш дукхагIа кепатоха торо лургьяр газеташта. Укхаза эггара чоалханегIа дар да лаьрххIа йола кепаетта машинкаш хьае езаш хилар.

Иштта хьажа дезачарех да дIаьхен — лоацен «е» яха алап а. Моттигаш нийслу дешаш ца кхетадеш. Масала: «Махьатмарза Iо а вежа велар». Вел из е веннав? Укххаза дагадох Вышегурова дийца «ё» яха алап. Сона хетачох, пох де мегаргда дIаьха «е»: «вёлар, Iёлар, ёлар, кхёлар, къёлар, иштта кхы дIа а.

Цкъа дIадоладаь долаш дуккханеша хьаллоацаргда аьнна хет сона наьна-метта орфографех дола дош. «Къовсаме хьахул бакъдар» яхаш ма дий эрсий кица а.

М.-С. ПЛИЕВ.

ГОРЬКИЙ. Горьковски автомобильни завода коллективо тIаийцад Сийлахь - боккхача Октября 60 шу дизара сийна доккхагIдола социалистически декхараш. Юбилей хьатIаккхоачаш цо лаьрхIад плал совгIа 700 грузовойи легковойи автомобиль арахеца. газови доагорца болх беш йола кхы а кхоъ машин — ГАЗ-52-08, ГАЗ-59-09, ГАЗ-24-07 (такси) хьве йолае, болх бе а йолайолийташ 27 автоматически 10 комплексно - механизированни линеш караерзае.

СУРТА ТIА: ГАЗ-24 яха легковой автомобилаш вIашагIйохка конвейер.

В. ВОЙТЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

«САГИ ФОРДИ» ЯХА ФОТОВЫСТАВКА

«Фотомарина-76» — иштта яхаш я укх деношка Одессе хургйола «Саги форди» яха фотовыставка. 16 мехкарча фотомастерий 370 балхо дувц форда йисте ядача городашка бахача наьха вахарах, къахьегамах, салаIарах.

Одесски горсовета исполкомо вIашагIъехкаш йола цу тайпара выставкаш 1968 шера дениз шин шера цкъа еш хьайоагIа. Диъ шу хьалха фотомарина ЮНЕСКО дунен халкъашта юкъерча выставкай каталога юкъеяхай.

Одесса — дукхача хана дениз хьайоагIача интернациональни традицейн халкъашта юкъерча шеррача бувзамийн город я. Цо доттагIал леладеш 13 портови город я.

Иосиф ПИКАРЕВИЧ.
(АПН).

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 февраль.
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Бт. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Бт. «Отверженные» яха телевизионни дукха серийни художественни фильм. 3-гIа сери. 10.15 — Бт. Чайковский. Моцартиана. 10.40 — Бт. «Вай биографи. 1931-гIа шу». 15.00 — Байкало-Амурски машинникъ буллача гIолла» яха телевизионни документальни фильм. 15.25 — Бт. «Изобретатель». 15.55 — Бт. «Вайна Iалам довзаргда». 16.15 — «Советски закона лардаш». 16.45 — Бт. «Шахматни школа». Телехьажархой письмошта дола жопаш». 17.15 — Бт. А. Фадеев. «Молодая гвардия». Книжка хьа вахаре. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Бт. «Самукъане подташ» 18.30 — Бт. Миллионий ленински университет. Городе Туле хиннача торжественни собране Леонид Ильич Брежнева даьча къамаьла выводашка хьежжа пачхьалкхенашта юкъе машаре цхьаьна къахьегнлга дIахо дегIадоаладара гIулакхаш». 19.00 — ДIалокх Баха цIерагIча дунен халкъашта юкъерча конкурса лауреаташа. 19.45 — Бт. «Невидимка». «Бизнеса дунен тIа» яхача циклацара. 20.15 — Бт. Паччахьалкхен Къилбаседа эрсий халкъа хора концерт. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30— Хоккей болча Европейски чемпионий кубок. Чехословакера трансляци. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00—«Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.20 — Социалистически декхараш а уж кхоачаш мишта ду а? «Промавтоматика» яхача Грозненски опытни завода коллектив (гIалгIай меттала). 18.40 — Киножурнал. 18.50 — Мехкдаьттачакхдоаккхараш. шоана. 19.05 — Мультфильм. 19.15 — Советски Эскадреи ТIема-Форда флотен Денга. Х. К. Арчакова хьакъехьа (гIалгIай меттала). 19.30 — Киножурнал. 19.40 — «УнахцеIно» яха тележурнал (гIалгIай меттала). 20.10 — Документальни фильм. 20.20 — Кагиихошта йола передача. 20.50 — Хоамаш, реклама.

18 февраль.
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Бт. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Бт. «Отверженные» яха телевизионни дукха серийни художественни фильм. 4-гIа сери. 10.30 — Бт. «Алан» яхача Къилбаседа-ХIирий АССР халхарий паччахьалкхен ансамбла концерт. 11.00 — Бт. Миллионий ленински университет. 15.00 — «ЦхьоагIо» яха документальни фильм. 15.10 — «Муса Джалила творчество». 15.55 — «Йиьиг ахарга тIа» яха берашта дола художественни фильм. 17.00 — Бт. «Догам». 17.30 — Бт. «Москва а москвичаш а». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Бт. «Оаха дIа а локх, иллеш а доах». 18.30 — Бт. «Котало» яха передача дIахьу Советски Союза шозза Турпала, Эскара инарала Белобородова. 19.00—Бт. Когсоалозаш фигурни хахкарах йолча Европа чемпионата итогашка. 20.00 — Бт. «Вай биографи. 1932-гIа шу». 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Бт. «Са Кармен» яхача телевизионни музыкальни фильма премьера. 22.40 — Бт. Мультфильмай программа. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.20 — Цхьан дезале. «Электроинструмент» заводера передача (гIалгIай меттала). 18.40 — Киножурнал. 18.50 — Сийлахь-боккхача Октября 60 шу дизарга. «Революци ялале хьалхха». Историн, меттен, литературан Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама института Iилман болхлочун Вацуева выступлени (нохчий меттала). 19.05 — Документальни фильм. 19.15 — Фестиваль дIахойодаш я. Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитела Н. К. Байбулатова выступлени. 19.30 — «Массаз кийча хила» яха документальни фильм (нохчий меттала). 20.10 — Октябрьски Революце орден лелаеча «Красный молот» завода коллектива социальни сурт.

РАДИО

17 февраль.

16.00—«Массаз а наха юкъе» яха Чахкиева Юсупа очерк (гIалгIай меттала). 16.20—Ашараш. 16.30 — ХIара балха денна—дикала Знак. Октября юбилейга шин шера план кхоачашъяр (эрсий меттала). 16.45 — Октября байракха кIала. Назранера кердадар. Беседа. (гIалгIай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

18 февраль.

6.30 — Механизатораш бIаьстанга кийчо еш ба. «Терский» совхозера передача (эрсий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — Даьхенах дола иллеш (нохчий меттала). 8.50 — Социалистически яхьа дневник (эрсий меттала). 9.15 — «Атеист» яха радиожурнал (нохчий меттала). 9.35 — Комсаш лелаерий радиошкола. Комсаш хьувкъаяра наькъаш (эрсий меттала). 9.45 — ДоттагIий оазаш (эрсий меттала). 16.00 — КПСС XXV съезда социалам кхоачашде «Яхь шерра дIайоржае». № 2 йолча стройматериалий Грозненски комбинатера передача (нохчий меттала). 16.15 — «Болхлой вахар» яха радиогазета (гIалгIай меттала). 16.35 — Моттигерча авторий произведенеш (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Iуйрийна дохк а доаллаш малхбузехьара секунде 0—5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 3—8, Грозне 5—7 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоапа морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, ша билла а йолаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 1—6 градус шелал йолаш, дийнахьа 0—5 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохкама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культуран отдели — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске—2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

СФ05041. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского 92. Заказ № 1291.